

ՉԱՅԿ ՍԱՐԳՍՅԱՆ

*տնտեսագիտության դոկտոր, պրոֆեսոր
ԵՊՀ Տնտեսագիտության ֆակուլտետի դեկան
էլ. փոստ՝ sargsyan.ysu@gmail.com*

ԱՇՈՏ ՍԱՐԿՈՍՅԱՆ

*ՀՀ ԿԱ պետական գույքի կառավարման վարչության պետի տեղակալ
տնտեսագիտության դոկտոր, պրոֆեսոր
էլ. փոստ՝ ashotmarkos@rambler.ru*

ԼԵՎՈՆ ԽԱՉԱՏՐՅԱՆ

*տնտեսագիտության թեկնածու
«ՀԱՅԲԻՉՆԵՍԲԱՆԿ» ՓԲԸ առաջատար մասնագետ
էլ. փոստ՝ levonkhach@yahoo.com*

**ՊԱՐԵՆԻ ԱՌԱՆՁԻՆ ՏԵՍԱԿՆԵՐԻ ԱՐՏԱԴՐՈՒԹՅԱՆ, ԱՐՏԱՀԱՆՍԱՆ ԵՎ
ԳՆԱԳՈՅԱՑՄԱՆ ՄԻՏՈՒՄՆԵՐԸ ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՇՈՒԿԱՅՈՒՄ**

Պարենային անվտանգության ապահովման հիմնախնդիրը և դրա լուծման ուղիների որոնումները ներկայիս աշխարհի զարգացման համաճարակային հիմնախնդիրներից մեկն է: Մեծ թվով պետություններ կանգնած են բնակչության սննդի ապահովման խնդրի առջև, քանի որ պարենային ռեսուրսները սուղ են, իսկ մոլորակի բնակչության թվաքանակը (2013 թ. երրորդ եռամսյակին՝ 7.165 մլրդ մարդ) տարեցտարի աճում է: Ստեղծված մեծ իրավիճակը պարենի համաշխարհային շուկայում հանգեցրել է ինչպես գյուղատնտեսական հումքի, այնպես էլ վերամշակված սննդամթերքի էական ավելացման, դրանով իսկ ավելի սրելով պարենամթերքի պաշարների առաջարկի և դրա նկատմամբ բնակչության գնողունակ պահանջարկի միջև եղած անհավասարությունը: Արդյունքում ավելացել է բնակչության պարենային զամբյուղի արժեքը, ինչպես նաև ընդհանուր ծախսերի կառուցվածքում սննդամթերքի ծեռքերման համար կատարված ծախսերի տեսակարար կշիռը:

Պարենի պաշարների առաջարկի նվազումը պայմանավորված է մի շարք հանգամանքներով, որոնց շարքում հիմնական տեղ են զբաղեցնում հետևյալ գործոնները: Նախ, գյուղատնտեսական հումքի մի մասը, որը նախկինում վերամշակվում էր սննդամթերքի, այժմ աշխարհի բազմաթիվ երկրների կողմից (հիմնականում զարգացած) օգտագործվում է վառելիք ստանալու նպատակով: Երկրորդ, տարերային աղետների պատճառով նվազել են ցանքատարածությունների տարածքների մակերեսները: Դրանք նվազում են նաև հողատարածքների ոչ ճիշտ մշակման, ագրոտեխնիկական պայմանները չպահպանելու, հողի էրոզիայի, աղակալման և մարդածին այլ հանգամանքներով: Բնակչության գնողունակ պահանջարկն ավելացել է հիմնականում հարավարևելյան Ասիայի երկրներում և հիմնականում Չինաստանում, որտեղ բնակչության եկամուտների ավելացման հաշվին շուրջ 1 մլրդ մարդ ցածր եկամուտների խմբից տեղափոխվել է միջին եկամուտների խումբ, ինչն էլ զգալիորեն ավելացրել է սննդամթերքի նկատմամբ

բնակչության պահանջարկը: Հատկապես, 2007 թ. սկիզբ առած համաշխարհային ֆինանսատնտեսական ճգնաժամից հետո, որի հետևանքով զգալիորեն նվազեց համաշխարհային տնտեսության տնտեսական աճի տեմպը, երբ նկատվեց արտադրության լճացում, որը բերեց բնակչության իրական եկամուտների էական նվազման, ավելացան աղքատ բնակչության ինչպես բացարձակ, այնպես էլ հարաբերական ցուցանիշները: Ավելին, աշխարհի շատ երկրներում ավելացավ սովյալների թվաքանակը: Այս և վերևում նշված մյուս գործոնները երկրների կառավարություններից պահանջում են ստեղծված իրավիճակում հանդես բերել համապատասխան նախաձեռնություններ և իրականացնել միջոցառումներ, ինչպես նաև մշակել առանձին ծրագրեր ինչպես արգրոարդյունաբերական համալիրի զարգացման, այնպես էլ բնակչության գնողունակության բարձրացման համար: Հասկանալի է նաև, որ այդպիսի ծրագրերը կարող են տարբերվել գյուղատնտեսական հունք և պարենամթերք արտադրող և դրանք ներմուծող երկրների համար: Մասնավորապես, գյուղատնտեսական հունք վերամշակող երկրների կառավարությունները պարտավոր են հաշվի առնել ոչ միայն իրենց երկրների վերամշակող արդյունաբերական կարողությունների և ընդլայնման հնարավորությունները, այլ նաև բնակչության եկամուտների փոփոխության միտումները և պարենային զանբյուրի կառուցվածքը:

Հատկանշական է ընդգծել, որ ինչպես զարգացած այնպես էլ զարգացող երկրներում առկա է պարենի անվտանգության ապահովման հիմնախնդիրը, քանի որ, ունենալով զարգացած տնտեսություն և գյուղատնտեսություն, նույնիսկ զարգացած երկրներում սովյալ խնդիրը վերջնականապես լուծված չէ, ուստի պակասող պարենի ռեսուրսների բացը այդ երկրները ապահովում են այլ երկրներից պարենի ներմուծմամբ, որը սովյալ երկրի պարենային անվտանգության ժամանակավոր միջոցառում է: Պարենի սակավությունը հատկապես նկատելի է բնակչության մեծ թվաքանակ ունեցող երկրներում, ինչպիսիք են օրինակ, Չինաստանը (բնակչությունը՝ 1,353,821,000 մարդ), Հնդկաստանը (բնակչությունը՝ 1,210,193,422 մարդ), Աֆրիկյան պետությունները (բնակչությունը՝ 1,032,532,934 մարդ) և մի շարք տարածաշրջաններ, որտեղ տնտեսության արտադրական ներուժը և ռեսուրսները կենտրոնացված են հիմնականում մայրաքաղաքում և հարակից քաղաքներում: Այստեղ հատկանշական է մահացությունների բարձր թիվը, որը սովի և համաճարակային հիվանդությունների պատճառով տարեցտարի ահագնացող տեմպերով ավելանում է: Հատկապես ցածր կենսամակարդակ ունեցող երկրները մեծ աջակցություն են ստանում ԱՄՆ և ԵՄ կողմից ինչպես ֆինանսական, այնպես էլ պարենի և բնահրային տեսքով, որի արդյունքում այդ երկրներում փոքր-ինչ թուլանում է սոցիալական լարվածությունը: Որպես պարենի բաղադրիչ առաջնահերթ է համարվում ցորենի, եգիպտացորենի, բրինձի և կարտոֆիլի առկայությունը, որոնք լուծում են նվազագույն հացի խնդիրը: Հատկապես վերջին տարիներին բազմաթիվ երկրներում օրհասական է դարձել բնակչությանը նվազագույն ֆիզիոլոգիական նորմերին համապատասխան սննդով ապահովելը: Նկատենք նաև, որ կերային բազայի առկայության դեպքում բնակչությանը հնարավոր է պահովել նաև մսով, ինչը գլխավորապես զարգացած երկրների բնակչության սննդակարգում կարևոր մաս է կազմում:

Հաշվի առնելով վերոգրյալը նախ ներկայացնենք համաշխարհային շուկայում պարենի հիմնական տեսակների՝ ցորենի, շաքարավազի, կաթի, կենդանա-

կան յուղի (կարագ), բուսական յուղի և այլ պարենի արտադրվող և արտահանող աշխարհի խոշոր 20 երկրների վիճակագրական ցուցանիշները և դրանց հիման վրա նաև բացահայտենք այն օրինաչափությունները և գնագոյացման միտումները, որոնք առկա են պարենամթերքի շուկայում և որոնց միջոցով ձևավորվում է պարենի առաջարկը, ինչպես տվյալ երկրում, այնպես էլ համաշխարհային շուկայում: Նշված օրինաչափությունների և գնային միտումների վերլուծությունը հնարավորություն է տալիս համեմատություններ կատարել և զուգահեռներ անցկացնել համաշխարհային և ազգային տնտեսություններում սպառվող պարենամթերքի և գների միջև: Հատկապես կարևոր է անցումային տնտեսությամբ, այդ թվում ՀՀ, երկրներում, որտեղ ամբողջ գործիքակազմով չեն գործում շուկայական մեխանիզմները և որոնցում տեղ գտած թերությունները շատ հաճախ փորձում են բացատրել համաշխարհային տնտեսության «չեղումներով» և թերություններով, բայց բնավ երբեք ազգային տնտեսությունների պետական կարգավորման բացթողումներով:

1. Հիմնական պարենամթերքի արտադրության ու արտահանման վիճակը աշխարհի ամենաշատ արտադրող և արտահանող 20 երկրներում և դրանց գները

Ուսումնասիրելով ցորենի արտադրության և արտահանման վերաբերյալ ներկայացված վիճակագրական ցուցանիշները (տե՛ս աղյուսակներ 1 և 2) կարելի է եզրակացնել, որ ցորենի արտադրության հիմնական դերակատարները խոշոր երկրներն են՝ Չինաստանը, Չնդկաստանը, ԱՄՆ-ը, ՌԴ-ն ինչպես նաև ԵՄ անդամ երկրները: Հատկանշական է այն, որ ցորեն արտադրող և արտահանող շատ երկրներ միմյանցից խիստ տարբերվում են: Նման հանգամանքը բացատրվում է նրանով, որ ամենից շատ ցորեն արտադրող երկրների արտադրանքի խոշոր ծավալները սպառվում են հենց այդ երկրների ներսում, այդ իսկ պատճառով էլ վերջիններս չեն կարող ապահովել խոշոր ծավալների հասնող ցորենի արտահանում: Բավական է նշել, որ ամենաշատ ցորեն արտադրող 20 երկրների ցանկից Չինաստանը, Չնդկաստանը, Թուրքիան, Իրանը, Եգիպտոսը, Լեհաստանը, Իսպանիան և Իտալիան տեղ չեն գտել ամենաշատ ցորեն արտահանող 20 երկրների ցանկում: Իսկ վերջինիս կազմում ընդգրկված Բուլղարիան, Չեխիան, Հունգարիան, Ուրուգվայը, Դանիան և Մեքսիկան ընդգրկված չեն ամենաշատ ցորեն արտադրող 20 երկրների ցանկում: Իսկ աղյուսակ 2-ում ընդգրկված վերը թվարկված երկրներում քանի որ գոյություն ունի ցորենի պաշարների որոշակի «ավելցուկ», ուստի այդ երկրները ցորենի մի մասը արտահանում են: Բնականաբար, նույնը չի կարելի ասել ԱՄՆ-ի մասին, քանի որ վերջինս հանդիսանում է և՛ խոշոր արտադրող, և՛ արտահանող: Այսպես, 2011 թ. ցորենի արտադրության ծավալով առաջին տեղը զբաղեցրած Չինաստանի բաժինը վերը բերված 20 երկրների ընդհանուր ցուցանիշների մեջ կազմել է 19.5% (117.4 մլն տ.), Չնդկաստանի բաժինը կազմել է համապատասխանաբար՝ 14.4% (86.9 մլն տ), ՌԴ-ի բաժինը՝ 9.3% (56.2 մլն տ), ԱՄՆ-ի բաժինը՝ 9.04% (54.4 մլն տ), Ֆրանսիայի բաժինը՝ 6.3% (38.0 մլն տ): Ցորենի արտահանման 2011 թ. ցուցանիշների համաձայն առաջին տեղն է զբաղեցնում ԱՄՆ-ը, որը ցորենի արտադրության շուրջ 60.3% արտահա-

նել է այլ երկրներ, որը ընդհանուր արտահանման ծավալում կազմել է 23.4%, արժեքով՝ 25.2% (32.8 մլն տոննա, 11.1 մլրդ ԱՄՆ դոլար): Վերջինիս հետևում են համապատասխանաբար Ֆրանսիան՝ 53% կամ արտահանման 14.5% 15.3% (20.3 մլն տոննա, 6.7 մլրդ ԱՄՆ դոլար), Ավստրալիան՝ 64%, ընդհանուր արտահանման 12.6% և 12.9% (17.6 մլն տոննա, 5.7 մլրդ ԱՄՆ դոլար), Կանադան՝ 65%-ը, ընդհանուր արտահանման 11.6% և 13% (16.3 մլն տոննա, 5.7 մլրդ ԱՄՆ դոլար), ՌԴ-ը՝ 27%, ընդհանուր արտահանման 10.8% և 8.3% (15 մլն տոննա, 3.6 մլրդ ԱՄՆ դոլար): Հատկանշական է այն, որ ցորեն արտահանող շատ երկրներ արտահանման հետ մեկտեղ նաև ներառում են տվյալ ապրանքատեսակից՝ ցորենի տեսականին բազմազանեցնելու (դիվերսիֆիկացնելու) նպատակով: 2011 թ. ցորենի ամենաշատ արտահանում ունեցող 20 երկրներում ցորենի 1 տոննայի արժեքը ամենացածրը եղել է Ղազախստանում՝ 210.76 ԱՄՆ դոլար, իսկ ամենաբարձրը՝ Մեքսիկայում՝ 357.10 ԱՄՆ դոլար:

Աղյուսակ 1

Ցորենի արտադրությունը 2011 թ.

Ք/հ	Երկիր	Քանակ (տոննա)
1	Չինաստան	117410000
2	Հնդկաստան	86874000
3	ՌԴ	56239990
4	ԱՄՆ	54413310
5	Ֆրանսիա	38021000
6	Ավստրալիա	27410076
7	Կանադա	25261400
8	Պակիստան	25213800
9	Գերմանիա	22800000
10	Ղազախստան	22732000
11	Ուկրաինա	22323600
12	Թուրքիա	21800000
13	ՄԹ	15257000
14	Արգենտինա	14093728
15	Իրան	13500000
16	Լեհաստան	9339200
17	Եգիպտոս	8407126
18	Ռումինիա	7131590
19	Իսպանիա	6876657
20	Իտալիա	6622004
	Ընդամենը	601726481

Աղյուսակներ 1-28-ի աղբյուրը՝ ՄԱԿ-ի Պարենի և գյուղատնտեսության կազմակերպության պաշտոնական կայքէջ՝ www.faostat.fao.org

Աղյուսակ 2

Ցորենի արտահանումը և 1 տոննայի արժեքը 2011 թ.

Ձ/հ	Երկիր	Քանակ (տոննա)	Արժեքը (1000 ԱՄՆ դոլար)	ԱՄՆ դոլար/ տոննա
1	ԱՄՆ	32789893	11134659	339.58
2	Ֆրանսիա	20345934	6738299	331.19
3	Ավստրալիա	17657181	5709036	323.33
4	Կանադա	16335086	5742111	351.52
5	Ուր	15185953	3671176	241.75
6	Արգենտինա	8411136	2508660	298.25
7	Գերմանիա	6168890	1981035	321.13
8	Ուկրաինա	4097309	1070292	261.22
9	Ղազախստան	2891482	609419	210.76
10	Բրազիլիա	2350720	699110	297.40
11	ՄԹ	2287100	663553	290.13
12	Բուլղարիա	2137202	577065	270.01
13	Պակիստան	2087422	674424	323.09
14	Ռումինիա	1568735	430919	274.69
15	Չեխիա	1414881	427956	302.47
16	Հունգարիա	1246456	369476	296.42
17	Ուրուգվայ	899616	258266	287.08
18	Դանիա	886924	260121	293.28
19	Մեքսիկա	835908	298502	357.10
20	Լեհաստան	825288	274213	332.26
	Ընդամենը	140423116	44098292	314.04

Չվերամշակված շաքարավազի 20 հիմնական երկրների կողմից արտադրության և արտահանման 2011 թ. ցուցանիշների համաձայն (տես աղյուսակ 3 և 4) շաքարավազի խոշոր արտադրողներից Բրազիլիան, Հնդկաստանը, Թայլանդը, ԱՄՆ-ը, Մեքսիկան և մի շարք այլ երկրներ միաժամանակ հանդիսանում են նաև խոշոր արտահանողներ, որոնք ներքին շուկան արտադրությամբ ապահովման հետ մեկտեղ շաքարավազը արտահանում են այլ երկրներ: Ինչպես նկատվում է աղյուսակ 3-ից Բրազիլիայի արտադրանքի 53.6%-ը արտահանել է այլ երկրներ, որն ընդհանուր արտահանման ծավալում կազմել է 62.6%-ը, արժեքով՝ 63%-ը (20 մլն տոննա, 11.5 մլրդ ԱՄՆ դոլար), որին հաջորդում են Թայլանդը՝ համապատասխանաբար՝ 42.7%, ընդհանուր արտահանման 12.8%-ը և 11.4%-ը (4.1 մլն տոննա, 2.1 մլրդ ԱՄՆ դոլար), Ավստրալիան՝ 46.7%-ը, ընդհանուր արտահանման 5.3%-ը և 5.4%-ը (1.7 մլն տոննա, 987 մլն ԱՄՆ դոլար), Գվատեմալան՝ 54.9%-ը, ընդհանուր արտահանման 4%-ը և 3.5%-ը (1.3 մլն տոննա, 649 մլն ԱՄՆ դոլար), Հնդկաստանը՝ 3.3%-ը, ընդհանուր արտահանման 2.7%-ը և 3.3%-ը (876 հազար տոննա, 607 մլն ԱՄՆ դոլար): Նշենք նաև, որ չմշակված շաքարավազ արտադրող խոշոր 20 երկրներից Չինաստանը (12.5 մլն տ.) չի ընդգրկվել 20 խոշոր արտահանող երկրների ցանկում: Միաժամանակ չվերամշակված շաքարավազի 1 տոննայի արտահանման գների համաձայն 1 տոննայի ամենաբարձր գինը եղել է Մեքսիկայում՝ 794.6 ԱՄՆ դոլար, իսկ ամենացածրը՝ ԱՄՆ-ում՝ 367.81 ԱՄՆ դոլար:

Աղյուսակ 3

Չվերամշակված շաքարավազի արտադրությունը 2011 թ.

Ք/հ	Երկիր	Քանակ (տոննա)
1	Բրազիլիա	37582000
2	Հնդկաստան	26574000
3	Չինաստան	12519000
4	Թայլանդ	9640000
5	ԱՄՆ	7722000
6	Մեքսիկա	5380000
7	Գերմանիա	4772452
8	ՌԴ	4753113
9	Ֆրանսիա	4709000
10	Պակիստան	4320000
11	Ավստրալիա	3662000
12	Ֆիլիպիններ	2597499
13	Թուրքիա	2391000
14	Գվատեմալա	2346108
15	Կոլումբիա	2339988
16	Ուկրաինա	2326910
17	Արգենտինա	2094273
18	Լեհաստան	2052000
19	Եգիպտոս	2024000
20	Հվ. Աֆրիկա	1981186
	Ընդամենը	141786529

*Աղյուսակ 4*Չվերամշակված շաքարավազի արտահանումը և
1 տոննայի արժեքը 2011 թ.

Ք/հ	Երկիր	Քանակ (տոննա)	Արժեքը (1000 ԱՄՆ դոլար)	ԱՄՆ դոլար/ տոննա
1	Բրազիլիա	20152914	11548786	573.06
2	Թայլանդ	4122701	2093998	507.92
3	Ավստրալիա	1711488	987118	576.76
4	Գվատեմալա	1289815	648669	502.92
5	Հնդկաստան	876554	607471	693.02
6	Կուբա	639074	373941	585.13
7	Ֆիլիպիններ	580735	354853	611.04
8	Մեքսիկա	286813	227902	794.60
9	Էլ Սալվադոր	276118	132558	480.08
10	Մալավի	267982	191947	716.27
11	Սվազիլենդ	264841	135157	510.33
12	Չամբիա	257730	145686	565.27

13	Գուանա	253021	155675	615.27
14	Դոմինիկ. Հ.	240566	175811	730.82
15	ԱՄՆ	212470	78148	367.81
16	Նիկարագուա	186137	109701	589.36
17	Ֆրանսիա	153148	94131	614.64
18	Մոզամբիկ	151130	98897	654.38
19	Հվ. Աֆրիկա	126849	97036	764.97
20	Ֆիջի	122542	70889	578.49
	Ընդամենը	32172628	18328374	569.69

Ռաֆինացված շաքարավազի 20 հիմնական խոշոր արտադրող և արտահանող երկրների 2011թ. վիճակագրական ցուցանիշների համաձայն (տես աղյուսակ 5 և 6) արտադրող և արտահանող երկրները խիստ տարբերվում են: Այսպես, արտադրության ծավալներով առաջին հնգյակում են ԱՄԷ-ն՝ 1.26 մլն տոննա (տեսակարար կշիռը ընդհանուրում՝ 10.6%), Իտալիան՝ 1.2 մլն տոննա (տեսակարար կշիռը ընդհանուրում՝ 10.2%), ԱՄՆ-ը՝ 894 հազար տոննա (տեսակարար կշիռը ընդհանուրում՝ 7.5%), Սուդանը՝ 854 հազար տոննա (տեսակարար կշիռը ընդհանուրում՝ 7.2%) և Բելգիան՝ 690 հազար տոննա (տեսակարար կշիռը ընդհանուրում՝ 5.8%): Համաձայն աղյուսակ 6-ի ցուցանիշների ռաֆինացված շաքարավազի արտահանման ծավալներով առաջին հնգյակում են Բրազիլիան՝ որը ընդհանուր արտահանման ծավալում կազմել է 27.8%, արժեքով՝ 25%-ը (5.2 մլն տ., 3.39 մլրդ ԱՄՆ դոլար արժեքով), երկրորդ տեղում է Թայլանդը՝ համապատասխանաբար՝ 12.8%-ը և 11.4%-ը (2.3 մլն տ., 1.54 մլրդ ԱՄՆ դոլար արժեքով), Ֆրանսիան՝ 11.6%-ը և 12.3%-ը (2.2 մլն տ., 1.67 մլրդ ԱՄՆ դոլար արժեքով), Հնդկաստանը՝ 9.8%-ը և 9.6%-ը (1.8 մլն տ., 1.31 մլրդ ԱՄՆ դոլար արժեքով) և Մեքսիկան՝ 6% և 5.6%-ը (1.1 մլն տ., 983 մլն ԱՄՆ դոլար արժեքով): Միաժամանակ նշենք, որ 1 տոննա ռաֆինացված շաքարավազի արտահանման ամենաբարձրը Եգիպտոսում է՝ 931.78 ԱՄՆ դոլար, ամենից ցածրը՝ Թայլանդում՝ 642.69 ԱՄՆ դոլար:

Աղյուսակ 5

Ռաֆինացված շաքարավազի արտադրությունը

Հ/հ	Երկիր	Քանակ (տոննա)
1	ԱՄԷ	1264795
2	Իտալիա	1209483
3	ԱՄՆ	893891
4	Սուդան	854064
5	Բելգիա	690119
6	Մեքսիկա	625873
7	Եմեն	604453
8	Ուզբեկստան	596200
9	Պաղեստին	509203
10	Շրի Լանկա	508397
11	Սիրիա	487850

12	Իսպանիա	459878
13	Նիգերիա	451524
14	Գերմանիա	427814
15	Սինգապուր	420343
16	Չիլի	415044
17	Ինդոնեզիա	405544
18	Կամբոջա	404091
19	Հնդկաստան	321163
20	Ֆրանսիա	307050
	Ընդամենը	11856779

*Աղյուսակ 6***Ռաֆինացված շաքարավազի արտահանումը և
1 տոննայի արժեքը 2011թ.**

Դ/հ	Երկիր	Քանակ (տոննա)	Արժեքը (1000 ԱՄՆ դոլար)	ԱՄՆ դոլար/ տոննա
1	Բրազիլիա	5206237	3392877	651.69
2	Թայլանդ	2397970	1541151	642.69
3	Ֆրանսիա	2177163	1674653	769.19
4	Հնդկաստան	1842467	1310000	711.00
5	Մեքսիկա	1123175	983860	875.96
6	Գերմանիա	941254	763162	810.79
7	Կոլումբիա	729100	512031	702.28
8	Բելգիա	546429	425316	778.36
9	ԱՄԷ	511498	343301	671.17
10	Բելառուս	389462	313914	806.02
11	Կորեայի Հ.	360110	262060	727.72
12	Ալժիր	333373	265236	795.61
13	Մավրիկիոս	317988	218907	688.41
14	Լեհաստան	289280	268393	927.80
15	Մալազիա	279000	207872	745.06
16	Եգիպտոս	277176	258291	931.87
17	Սաուդյան Արաբիա	276890	216389	781.50
18	ՄԹ	258733	208861	807.25
19	Նիդերլանդներ	246053	225162	915.10
20	Դանիա	232264	184359	793.75
	Ընդամենը	18735622	13575795	724.60

Ուսումնասիրելով 2011թ. 20 հիմնական երկրների կողմից կաթի արտադրության և կաթի փոշու արտահանման ցուցանիշները (տե՛ս աղյուսակ 7-8) կարելի է նկատել, որ արտադրող և արտահանող երկրները խիստ տարբերվում են, բացառությամբ՝ ԱՄՆ-ի, Գերմանիայի, Նոր Զելանդիայի, Ֆրանսիայի, Ավստրալիայի, Նիդերլանդների և Լեհաստանի: Այսպես՝ կաթի արտադրության ծավալներով առաջին տեղում է ԱՄՆ-ը, որի արտադրության ծավալը ընդհանուր ծավալում կազմել է 19.7%-ը, որը կաթի փոշու ընդհանուր արտահանման ծավալում (1կգ կաթի փոշին համարժեք է 8 լիտր կաթի) կազմել է (89 մլն տոննա), երկրորդ տեղում է

Հնդկաստանը՝ համապատասխանաբար՝ 12.7%-ը (57.4 մլն տոննա), Երրորդ տեղում՝ Չինաստանը՝ 8%-ը (36.6 մլն տոննա), Բրազիլիան՝ 7%-ը (32 մլն տոննա) և ՌԴ-ը՝ 7%-ը (31.4 մլն տոննա): Կաթի փոշու 2011 թ. արտահանման ցուցանիշների համաձայն 20 խոշոր արտահանող երկրների ցանկում առաջին տեղում է ԱՄՆ-ը, որի արտահանման ծավալը կազմել է ընդհանուր արտադրության 12.6%-ը, որը ընդհանուր արտահանման ծավալում կազմել է 22%-ը, արժեքով՝ 21.8%-ը (436 հազար տոննա, 1.45 մլրդ ԱՄՆ դոլար), վերջինիս հաջորդում է Գերմանիան՝ համապատասխանաբար՝ 25.7%-ը, ընդհանուր արտահանման 14.8%-ը և 14.2%-ը (295 հազար տոննա, 946 մլն ԱՄՆ դոլար), Նոր Զելանդիան՝ 35.3%-ը, ընդհանուր արտահանման 12.4%-ը և 12.9%-ը (246 հազար տոննա, 859 հազար ԱՄՆ դոլար), Ֆրանսիան՝ 22%-ը, ընդհանուր արտահանման 10.3 %-ը և 10.3%-ը (206 հազար տոննա, 687 մլն ԱՄՆ դոլար): Այուսակում 6-ում հինգերորդ տեղը զբաղեցնողը՝ Բելգիան ընդգրկված չէ 20 խոշոր կաթ արտադրող երկրների ցանկում, սակայն վերջինիս ընդհանուր արտահանման ծավալում կազմել է 8%-ը, իսկ արժեքով՝ 8.3%-ը (161 հազար տոննա, 549 մլն ԱՄՆ դոլար): Կաթի փոշու 2011 թ. արտահանման գները ամենից բարձրը եղել է Բելառուսում՝ 3892.26 ԱՄՆ դոլար և ամենից ցածրը եղել է Սինգապուրում՝ 3083.65 ԱՄՆ դոլար, սակայն հարկ է նշել, որ միայն Սաուդյան Արաբիայում է կաթի փոշու գինը եղել 1617.36 ԱՄՆ դոլար:

Աղյուսակ 7

Կաթի արտադրությունը 2011 թ.

Չ/հ	Երկիր	Քանակ (տոննա)
1	ԱՄՆ	89015235
2	Հնդկաստան	57400000
3	Չինաստան	36578000
4	Բրազիլիա	32096214
5	ՌԴ	31385732
6	Գերմանիա	30301359
7	Ֆրանսիա	24361094.9
8	Նոր Զելանդիա	17893848
9	ՄԹ	13849000
10	Թուրքիա	13802428
11	Պակիստան	12906000
12	Լեհաստան	12413796
13	Նիդերլանդներ	11627312
14	Արգենտինա	11206000
15	Ռեյնլանդ	10804000
16	Մեքսիկա	10724288
17	Իտալիա	10479053
18	Ավստրալիա	9101000
19	Կանադա	8400000
20	Ճապոնիա	7474309
	Ընդամենը	451818669

Աղյուսակ 8

Կարփ փոշու արտահանումը և 1 տոննայի արժեքը 2011 թ.

Գ/հ	Երկիր	Քանակ (տոննա)	Արժեքը (1000 ԱՄՆ դոլար)	ԱՄՆ դոլար/ տոննա
1	ԱՄՆ	436233	1451942	3328.36
2	Գերմանիա	294757	945849	3208.91
3	Նոր Զելանդիա	246113	858869	3489.73
4	Ֆրանսիա	205547	687090	3342.74
5	Բելգիա	161671	548706	3393.97
6	Ավստրալիա	126697	436404	3444.47
7	Նիդերլանդներ	115688	400646	3463.16
8	Լեհաստան	83412	273578	3279.84
9	Իռլանդիա	60849	206717	3397.21
10	Բելառուս	55181	214779	3892.26
11	Սաուդյան Արաբիա	25042	40502	1617.36
12	ՄԹ	24070	79099	3286.21
13	Ուկրաինա	22274	68938	3095.00
14	Ղանիա	21259	74552	3506.84
15	Շվեդիա	20973	71447	3406.62
16	Ուրուգվայ	19280	64208	3330.29
17	Արգենտինա	18556	68659	3700.10
18	Լիտվա	17147	54874	3200.21
19	Սինգապուր	16999	52419	3083.65
20	Իսպանիա	14905	49496	3320.76
	Ընդամենը	1986653	6648774	3346.72

Կարագի արտադրության և արտահանման 20 հիմնական երկրների 2011 թ. վիճակագրական ցուցանիշների (տե՛ս աղյուսակ 9-10) ուսումնասիրությունը ցույց է տալիս, որ կարագ արտադրող խոշոր երկրները միևնույն ժամանակ հանդիսանում են նաև խոշոր արտահանողներ: Կարագի արտադրության ծավալներով առաջին հնգյակում են ԱՄՆ-ը՝ որի բաժինը արտադրության ընդհանուր ծավալում կազմել է շուրջ 21% (821 հազար տոննա), այնուհետև Գերմանիան՝ համապատասխանաբար՝ 11%-ը (425 հազար տոննա), Ֆրանսիան՝ 11%-ը (424 հազար տոննա), Նոր Զելանդիան՝ 10%-ը (385 հազար տոննա) և ՌԴ-ը՝ 5.5%-ը (220 հազար տոննա): Կարագի արտահանման ցուցանիշներով առաջին տեղում է Նոր Զելանդիան, որը արտահանել է արտադրված կարագի 73%-ը, որը ընդհանուր արտահանման ծավալում կազմել է 21.4%-ը, արժեքով՝ 20%-ը (280 հազար տոննա, 1.4 մլրդ ԱՄՆ դոլար): Զարկ է նշել, որ կարագի արտահանման ծավալներով երկրորդ և երրորդ տեղերը զբաղեցնող Նիդերլանդները և Իռլանդիան արտահանման ծավալները գերազանցել են արտադրության ծավալներին համապատասխանաբար 40%-ով, որի արտահանման ծավալը կազմել է ընդհանուր արտահանման ծավալի 13.5%-ը, արժեքով՝ 14.6%-ը և 20%-ով, որի արտահանման ծավալը կազմել է ընդհանուրի 12.5%-ը, արժեքով՝ 11.5%-ը, ինչը պայմանավորված է տվյալ երկրների կողմից կարագի ներմուծման և հետագայում արտահանման հանգամանքով: Միաժամանակ նշենք, որ Նիդերլանդները 2011 թ. ներկրել է 53 հազար տոննա կարագ, որը ամենայն հավանականությամբ հետագայում արտա-

հանվել է: Նույնը կարելի է ասել նաև Իռլանդիայի մասին, քանի, որ 2011թ. ներկրվել է 6604 տոննա կարագ: Արտահանման ծավալներով չորրորդ տեղում է Բելգիան, որի արտահանման ծավալը կազմել է ընդհանուրի 8.7%-ը, արժեքով՝ 9.8%-ը (114 հազար տոննա, 687 մլն ԱՄՆ դոլար), որն ընդգրկված չէ կարագ արտադրող խոշոր 20 երկրների ցանկում: Հինգերորդ տեղում է Գերմանիան, որը արտահանել է արտադրության 25%-ը (107.7 հազար տոննա, 614 մլն ԱՄՆ դոլար արժեքով) որի արտահանման ծավալը կազմել է ընդհանուրի 8.2%-ը, արժեքով՝ 8.8%-ը: Կարագի արտահանման գների համաձայն 1 տոննայի ամենաբարձր գինը եղել է Դանիայում՝ 6364.44 ԱՄՆ դոլար, իսկ ամենացածրը՝ Ուրուգվայում՝ 3811.99 ԱՄՆ դոլար:

*Աղյուսակ 9***Կարագի արտադրությունը 2011 թ.**

Յ/հ	Երկիր	Քանակ (տոննա)
1	ԱՄՆ	820898
2	Գերմանիա	424911
3	Ֆրանսիա	424390
4	Նոր Զելանդիա	385000
5	Ուր	220000
6	Լեհաստան	177500
7	Իրանի Իսլամ Հանրապ.	171646.2
8	Թուրքիա	151827
9	Իռլանդիա	145900
10	ՄԹ	130000
11	Նիդերլանդներ	125475
12	Ավստրալիա	122486
13	Բելառուս	104207
14	Իտալիա	101925
15	Չինաստան	98009
16	Բրազիլիա	92600
17	Կանադա	86560
18	Ուկրաինա	76683
19	Ճապոնիա	62845
20	Կորեայի Հանրապ.	59006.5
	Ընդամենը	3981868.70

Աղյուսակ 10

Կարագի արտահանումը և 1 տոննայի արժեքը 2011 թ.

Ձ/հ	Երկիր	Քանակ (տոննա)	Արժեքը (1000 ԱՄՆ դոլար)	ԱՄՆ դոլար/ տոննա
1	Նոր Ջեզանդիա	280409	1397339	4983.22
2	Նիդերլանդներ	175924	1020067	5798.34
3	Իռլանդիա	163781	807011	4927.38
4	Բելգիա	114297	687159	6012.05
5	Գերմանիա	107695	614075	5701.98
6	Ֆրանսիա	78457	462677	5897.20
7	Բելառուս	61878	289184	4673.45
8	ԱՄՆ	53517	234167	4375.56
9	Դանիա	50749	322989	6364.44
10	Ավստրալիա	36723	189024	5147.29
11	ՄԹ	35737	205327	5745.50
12	Լեհաստան	33668	184239	5472.23
13	Ֆինլանդիա	24700	137684	5574.25
14	Իսպանիա	22071	130636	5918.90
15	Արգենտինա	19345	85564	4423.06
16	Պորտուգալիա	13114	65662	5007.02
17	Ուրուգվայ	11340	43228	3811.99
18	Շվեյցարիա	9517	42957	4513.71
19	Իտալիա	9452	50747	5368.92
20	Չեխիա	5159	26566	5149.45
	Ընդամենը	1307533	6996302	5350.77

Պանրի արտադրության և արտահանման 20 հիմնական երկրների 2011 թ. վիճակագրական ցուցանիշների (տես աղյուսակ 11-12) ուսումնասիրությունը ցույց է տալիս, որ բացառությամբ Բելգիայի և Լիտվայի մնացած մյուս երկրները միաժամանակ ընդգրկված են և՛ 20 խոշոր արտադրողների և՛ արտահանողների ցանկում: Այսպես, արտադրության ծավալներով առաջին տեղում է ԱՄՆ-ը, որի արտադրության ծավալը կազմել է ընդհանուր ծավալի 34%-ը (4.8 մլն տոննա), Ֆրանսիան՝ համապատասխանաբար 12.4%-ը (1.8 մլն տոննա), Գերմանիան՝ 8.9%-ը (1.3 մլն տոննա), Իտալիան՝ 7.4%-ը (1 մլն տոննա) և Նիդերլանդները՝ 5.2%-ը (7.5 մլն տոննա):

Պանրի արտահանման 2011 թ. ցուցանիշների համաձայն առաջին տեղում է Գերմանիան, որի արտահանման ծավալները կազմել են արտադրության 86.5%, որը ընդհանուր արտահանման ծավալում կազմել է 21.4%, արժեքով՝ 20% (1 մլն տոննա, 4.7 մլրդ ԱՄՆ դոլար արժեքով), երկրորդ տեղում են Նիդերլանդները համապատասխանաբար՝ 91%, ընդհանուր արտահանման 14.4% և 15.7% (678 հազար տոննա, 3.7 մլրդ ԱՄՆ դոլար), Ֆրանսիան՝ 33.5%, ընդհանուր արտահանման 12.6% և 14.4% (594 հազար տոննա, 3.4 մլրդ ԱՄՆ դոլար), Իտալիան՝ 24.3%, ընդհանուր արտահանման 5.5% և 10.4% (258 հազար տոննա, 2.5 մլրդ ԱՄՆ դոլար), Դանիան՝ 93.5%, ընդհանուր արտահանման 5.5% և 6% (257

հազար տոննա, 1.4 մլրդ ԱՄՆ դոլար): Պանրի արտահանման 2011 թ. գները ամենաբարձրը եղել են Շվեյցարիայում՝ 9957.78 ԱՄՆ դոլար, իսկ ամենացածրը՝ Սաուդյան Արաբիայում՝ 1297.43 ԱՄՆ դոլար տոննա:

*Աղյուսակ 11***Պանրի արտադրությունը 2011 թ.**

Ձ/հ	Երկիր	Քանակ (տոննա)
1	ԱՄՆ	4805863
2	Ֆրանսիա	1772932
3	Գերմանիա	1268700
4	Իտալիա	1058845
5	Նիդերլանդներ	745984
6	Լեհաստան	650000
7	Արգենտինա	580300
8	ՌԴ	432000
9	ՍԹ	390000
10	Կանադա	378520
11	Ավստրալիա	338680
12	Նոր Զելանդիա	311200
13	Եգիպտոս	285000
14	Դանիա	274800
15	Շվեյցարիա	181674
16	Իռլանդիա	179900
17	Ուկրաինա	177897
18	Ավստրիա	155000
19	Վենեսուելա	150000
20	Բելառուս	148464
	Ընդամենը	14285759

*Աղյուսակ 12***Պանրի արտահանումը և 1 տոննայի արժեքը 2011 թ.**

Ձ/հ	Երկիր	Քանակ (տոննա)	Արժեքը (1000 ԱՄՆ դոլար)	ԱՄՆ դոլար/ տոննա
1	Գերմանիա	1048632	4695330	4477.58
2	Նիդերլանդներ	678410	3733226	5502.91
3	Ֆրանսիա	594149	3411098	5741.15
4	Իտալիա	258149	2476259	9592.36
5	Դանիա	256961	1435742	5587.39
6	Սաուդյան Արաբիա	252493	327592	1297.43
7	ԱՄՆ	225933	965955	4275.40
8	Նոր Զելանդիա	174383	730734	4190.40
9	Իռլանդիա	166511	781748	4694.87
10	Ավստրալիա	132898	601223	4523.94

11	Բելառուս	122140	557310	4562.88
12	Եգիպտոս	117662	256632	2181.10
13	Լեհաստան	116196	521902	4491.57
14	Բելգիա	113033	623854	5519.22
15	ՄԹ	103776	546760	5268.66
16	Ուկրաինա	80263	444996	5544.22
17	Ավստրիա	73402	447458	6095.99
18	Լիտվա	65207	323602	4962.69
19	Արգենտինա	60626	286444	4724.77
20	Շվեյցարիա	57742	574982	9957.78
	Ընդամենը	4698566	23742847	5053.21

Բուսական յուղի արտադրության և արտահանման 20 հիմնական երկրների 2011 թ. ցուցանիշների համաձայն (տես աղյուսակ 13-14) հիմնական խոշոր արտադրողները միաժամանակ հանդիսանում են նաև խոշոր արտահանողներ: Այսպես, բուսական յուղի արտադրության ծավալներով խոշոր 20 երկրների շարքում առաջին տեղը զբաղեցնում է Ուկրաինան, որի արտադրության ծավալը կազմել է ընդհանուր արտադրության ծավալի 25.6%-ը (3.2 մլն տոննա), երկրորդ տեղում է ՌԴ-ը՝ համապատասխանաբար՝ 20.5%-ը (2.5 մլն տոննա), Արգենտինան՝ 12%-ը (1.5 մլն տոննա), Թուրքիան՝ 6.5%-ը (806 հազար տոննա) և Չինաստանը՝ 4.7%-ը (580 հազար տոննա):

Բուսական յուղի արտահանման 2011 թ. ցուցանիշների համաձայն առաջին տեղում է Ուկրաինան, որի արտահանման ծավալը կազմել է արտադրության 84.5%-ը, որը ընդհանուր արտահանման ծավալում կազմել է 41%-ը, արժեքով՝ 36.2%-ը (2.7 մլն տոննա, 3.1 մլրդ ԱՄՆ դոլար), երկրորդ տեղում է Արգենտինան համապատասխանաբար՝ 60.3%-ը, ընդհանուր արտահանման 13.7%-ը և 13.2% (898 հազար տոննա, 1.1 մլրդ ԱՄՆ դոլար), ՌԴ-ը՝ 19.4%-ը, ընդհանուր արտահանման 7.5%-ը և 7%-ը (493 հազար տոննա, 609 մլն ԱՄՆ դոլար), Ֆրանսիան՝ 85.7%-ը, ընդհանուր արտահանման 6.8%-ը և 7.8%-ը (443 հազար տոննա, 676 մլն ԱՄՆ դոլար) և միայն Նիդերլանդներն է, որը բուսական յուղ է արտահանել արտադրությունից 2 անգամ ավելի կամ ընդհանուր արտահանման 13.7%-ը և 13.2%-ը (426 հազար տոննա, 629 մլն ԱՄՆ դոլար), որը պայմանավորված է 2011 թ. 330923 տոննա ներկրման ծավալներով, որոնք հետագայում արտահանվել են: Բուսական յուղի 1 տոննայի արտահանման գների 2011 թ. ցուցանիշների համաձայն ամենաբարձր գինը եղել է Բելգիայում՝ 1758.2 ԱՄՆ դոլար, իսկ ամենացածրը՝ Մոլդովայում 1160.29 ԱՄՆ դոլար: Նշենք, որ բուսական յուղի գները տատանվել են 1160-1650 ԱՄՆ դոլարի միջակայքում (քաղաքական Եգիպտոսի՝ 2670.39 ԱՄՆ դոլար):

Աղյուսակ 13

Բուսական յուղի արտադրությունը 2011 թ.

Ձ/հ	Երկիր	Քանակ (տոննա)
1	Ուկրաինա	3177361
2	ՌԴ	2545395
3	Արգենտինա	1489700
4	Թուրքիա	806312
5	Չինաստան	579110.25
6	Ֆրանսիա	516635
7	Իսպանիա	376771
8	Ռումինիա	360040
9	Գերմանիա	357248
10	Հունգարիա	328500
11	Հրվ. Աֆրիկա	277200
12	ԱՄՆ	223621
13	Նիդերլանդներ	221700
14	Պակիստան	184656.13
15	Իտալիա	171000
16	Մյանմար	170636
17	Ղազախստան	166652
18	Բուլղարիա	165474
19	Հնդկաստան	165000
20	Սերբիա	146513
	Ընդամենը	12429524.38

Աղյուսակ 14

Բուսական յուղի արտահանումը և 1 տոննայի արժեքը 2011 թ.

Ձ/հ	Երկիր	Քանակ (տոննա)	Արժեքը (1000 ԱՄՆ դոլար)	ԱՄՆ դոլար/ տոննա
1	Ուկրաինա	2683342	3146065	1172.44
2	Արգենտինա	898115	1144665	1274.52
3	ՌԴ	492886	608894	1235.36
4	Ֆրանսիա	442857	675501	1525.33
5	Նիդերլանդներ	425583	629404	1478.92
6	Հունգարիա	268911	410205	1525.43
7	Թուրքիա	205092	338753	1651.71
8	Ռումինիա	193792	266200	1373.64
9	Բելգիա	136098	239288	1758.20
10	Գերմանիա	121465	195506	1609.57
11	Բուլղարիա	120184	150963	1256.10
12	Իսպանիա	87889	142896	1625.87
13	Սերբիա	80004	114041	1425.44
14	Ավստրիա	67961	112135	1649.99

15	Մոլդովա	59724	69297	1160.29
16	Եգիպտոս	57890	154589	2670.39
17	Բոլիվիա	54265	66852	1231.95
18	Հվ. Աֆրիկա	53197	87046	1636.30
19	Օման	48902	76465	1563.64
20	Մալազիա	42891	66129	1541.792
	Ընդամենը	6541048	8694894	1329.2815

Ուսումնասիրելով մարզարհի 20 հիմնական երկրների կողմից արտադրության և արտահանման 2011 թ. վիճակագրական ցուցանիշները կարելի է փաստել, որ հիմնական խոշոր արտադրողները միաժամանակ հանդիսանում են նաև խոշոր արտահանողներ (տես՝ աղյուսակ 15-16): Այսպես, մարզարհի արտադրության ծավալներով 2011 թ. առաջին տեղն է զբաղեցնում ԱՄՆ-ը, որի արտադրության ծավալը կազմել է ընդհանուր արտադրության ծավալի 32.7%-ը (3.9 մլն. տոննա), որին հետևում են Պակիստանը համապատասխանաբար՝ 13.2% (1.5 մլն. տոննա), Հնդկաստանը՝ 6.9% (827 հազար տոննա), Գերմանիան՝ 5.6% (673 հազար տոննա), Թուրքիան՝ 5.2% (623 հազար տոննա): Մարզարհի արտահանման ցուցանիշներով առաջին տեղում է Ինդոնեզիան, որի արտահանման ծավալը ընդհանուր արտահանման ծավալում կազմել է 23.3%, իսկ արժեքով՝ 16.2% (371 հազար տոննա, 400 մլն ԱՄՆ դոլար), սակայն այս երկիրը ընդգրկված չէ խոշոր արտադրող 20 երկրների ցուցակում: Արտահանման ծավալներով երկրորդ տեղում է Բելգիան, որն արտահանել է արտադրության 73.4%, ինչը կազմել է ընդհանուր արտահանման ծավալի 17.9%, արժեքով՝ 19.2% (285 հազար տոննա, 474 մլն ԱՄՆ դոլար), որին հաջորդում է Նիդերլանդները համապատասխանաբար՝ 75.4%, ընդհանուր արտահանման 12% և 14.8% (197 հազար տոննա, 366 մլն ԱՄՆ դոլար), Գերմանիան՝ 16.5%, ընդհանուր արտահանման 7% և 7.9% (111 հազար տոննա, 195 մլն ԱՄՆ դոլար), Լեհաստանը՝ 27%, ընդհանուր արտահանման 6.8% և 6.5% (108 հազար տոննա, 162 մլն ԱՄՆ դոլար): Մարզարհի 1 տոննայի արտահանման գների 2011 թ. ցուցանիշների համաձայն ամենից բարձր գինը եղել է ՄԹ-ում 2201.75 ԱՄՆ դոլար, իսկ ամենաէականը՝ Ինդոնեզիայում՝ 1078.32 ԱՄՆ դոլար:

Աղյուսակ 15

Մարզարհի արտադրությունը 2011 թ.

Ք/հ	Երկիր	Քանակ (տոննա)
1	ԱՄՆ	3900000
2	Պակիստան	1570000
3	Հնդկաստան	827000
4	Գերմանիա	673022
5	Թուրքիա	623000
6	Բրազիլիա	513600
7	Մալազիա	482000
8	ՌԴ	432540
9	Լեհաստան	400129

10	Բելգիա	388200
11	Ճապոնիա	361900
12	Ուկրաինա	358814
13	ՄԹ	327000
14	Նիդերլանդներ	262000
15	Քենիա	200880
16	Դանիա	144100
17	Իտալիա	122000
18	Շվեդիա	117000
19	Կանադա	113000
20	Թունիս	102231.6
	Ընդամենը	11918416.6

*Աղյուսակ 16***Մարզարհի մարտահանումը և 1 տոննայի արժեքը 2011 թ.**

Ղ/հ	Երկիր	Քանակ (տոննա)	Արժեքը (1000 ԱՄՆ դոլար)	ԱՄՆ դոլար/ տոննա
1	Ինդոնեզիա	370870	399917	1078.32
2	Բելգիա	284922	473757	1662.76
3	Նիդերլանդներ	197497	366425	1855.34
4	Գերմանիա	110867	194977	1758.66
5	Լեհաստան	107937	161975	1500.64
6	Դանիա	83304	173223	2079.41
7	Թուրքիա	78976	113255	1434.04
8	Իսպանիա	42426	76961	1814.01
9	Իտալիա	37717	61508	1630.78
10	Ուկրաինա	35926	45419	1264.24
11	Բրազիլիա	35918	64583	1798.07
12	ՄԹ	31792	69998	2201.75
13	Ռումինիա	26927	39680	1473.61
14	Շվեդիա	26894	56407	2097.38
15	ԱՄՆ	26826	36899	1375.49
16	Թունիս	20242	39051	1929.21
17	Հունաստան	19849	29528	1487.63
18	Մալազիա	18648	27556	1477.69
19	ՌԴ	17018	22054	1295.92
20	Քենիա	16786	20496	1221.02
	Ընդամենը	1591342	2473669	1554.45

Մակարոնի արտադրության և արտահանման 20 հիմնական երկրների 2011 թ. ցուցանիշների (տե՛ս աղյուսակ 17-18) համաձայն հիմնական խոշոր արտադրողները միաժամանակ հանդիսանում են նաև խոշոր արտահանողներ: Ուսումնասիրությունը ցույց է տալիս, որ մակարոնի արտադրության ծավալներով առաջին տեղն է զբաղեցնում Իտալիան, որի մակարոնեղենի արտադրության

ծավալը ընդհանուր արտադրության ծավալի մեջ կազմում է 26.4%-ը (3.3 մլն տոննա), որին հաջորդում են համապատասխանաբար՝ ԱՄՆ-ը՝ 15.9%-ը (2 մլն տոննա), Բրազիլիան՝ 10.3%-ը (1.3 մլն տոննա), ՌԴ-ը՝ 8.6% (1 մլն տոննա), Թուրքիան՝ 6.8% (851 հազար տոննա): Մակարոնի արտահանման ծավալներով առաջին տեղն է զբաղեցնում Իտալիան, որը արտահանել է արտադրության 53.3%, որը ընդհանուր արտահանման ծավալում կազմել է 54%, արժեքով՝ 53.3% (1.8 մլն տոննա, 2.5 մլրդ ԱՄՆ դոլար), որին հաջորդում են համապատասխանաբար՝ Թուրքիան՝ 39.9%-ը, ընդհանուր արտահանման 10.4% և 5.1% (3.4 մլն տոննա, 240 մլն ԱՄՆ դոլար), ԱՄՆ-ը՝ 6.4%, ընդհանուր արտահանման 3.9% և 4.1% (128 հազար տոննա, 194 մլն ԱՄՆ դոլար), չորրորդ տեղում է Բելգիան, որը ընդգրկված չէ մակարոն արտադրող խոշոր 20 երկրների ցանկում և որի արտահանման ծավալները կազմել են մակարոնի ընդհանուր արտահանման 3.9% և 6% (127 հազար տոննա, 194 մլն տոննա), այնուհետև Մեքսիկան, որը արտահանել է արտադրության ծավալի 32.6%, ընդհանուր արտահանման 3.3%-ը և 1.3% (108 հազար տոննա, 63 մլն ԱՄՆ դոլար): Մակարոնի 1 տոննայի արտահանման 2011 թ. ամենաբարձր գինը եղել է Կանադայում՝ 3214.34 ԱՄՆ դոլար, իսկ ամենացածրը՝ Մեքսիկայում՝ 586.88 ԱՄՆ դոլար:

Աղյուսակ 17

Մակարոնի արտադրությունը 2011 թ. (տոննա)

Դ/հ	Երկիր	Քանակ (տոննա)
1	Իտալիա	3316728
2	ԱՄՆ	2000000
3	Բրազիլիա	1300000
4	ՌԴ	1083000
5	Թուրքիա	851830
6	Իրան	560000
7	Եգիպտոս	400000
8	Վենեսուելա	341554
9	Գերմանիա	334179
10	Մեքսիկա	330000
11	Պերու	297162
12	Արգենտինա	324437
13	Իսպանիա	252208
14	Ֆրանսիա	241933
15	Թունիս	183000
16	Կանադա	170000
17	Լեհաստան	160000
18	Հունաստան	145000
19	Ճապոնիա	144500
20	Կոլումբիա	131270
	Ընդամենը	12566801

Աղբյուրը՝ աղյուսակը կազմվել է հեղինակների կողմից հիմք ընդունելով մակարոնի Միջազգային Կազմակերպության պաշտոնական տարեգրքի ցուցանիշները: Ավելի մանրամասն տես՝ <http://www.internationalpasta.org/resources/extra/file/IPO%20AGM%202012/IPOreport2012fin2stat.pdf>

Աղյուսակ 18

Մակարոնի արտահանումը և 1 տոննայի արժեքը 2011 թ.

Ղ/հ	Երկիր	Քանակ (տոննա)	Արժեքը (1000 ԱՄՆ դոլար)	ԱՄՆ դոլար/ տոննա
1	Իտալիա	1767119	2518465	1425.18
2	Թուրքիա	339575	240194	707.34
3	ԱՄՆ	127789	193826	1516.77
4	Բելգիա	126624	282307	2229.49
5	Մեքսիկա	107657	63181	586.88
6	Չինաստան	102126	224566	2198.91
7	Թայլանդ	71972	153755	2136.32
8	Ֆրանսիա	62486	152710	2443.90
9	Գերմանիա	62430	142918	2289.25
10	Եգիպտոս	59024	88221	1494.66
11	Պերու	58472	48892	836.16
12	Կանադա	50061	160913	3214.34
13	Կոդ դիվուար	49850	30868	619.23
14	Արգենտինա	48588	39600	815.02
15	Հունաստան	46647	48604	1041.95
16	Իսպանիա	45497	71884	1579.96
17	Ավստրիա	45124	136693	3029.27
18	Չեխիա	41642	35943	863.14
19	Իրան	32875	27991	851.45
20	Հրվ. Կորեա	28258	66175	2341.82
	Ընդամենը	3273816	4727706	1444.10

Աղյուսակը կազմվել է հեղինակների կողմից հիմք ընդունելով Միջազգային Կազմակերպության պաշտոնական տարեգրքի ցուցանիշները: Ավելի մանրամասն տես՝ <http://www.internationalpasta.org/resources/extra/file/IPO%20AGM%202012/IPOreport2012fin2stat.pdf>

Ուսումնասիրելով 20 հիմնական երկրների կողմից բրինձի արտադրության և արտահանման 2011թ. ցուցանիշները (տե՛ս աղյուսակ 19-20) կարելի է փաստել, որ հիմնական երկրները միաժամանակ հանդիսանում են թե՛ արտադրողներ և թե՛ արտահանողներ: Այսպես, բրինձի արտադրության 2011 թ. ցուցանիշների համաձայն առաջին տեղն է զբաղեցնում Չինաստանը, որի ծավալը ընդհանուր արտադրության ծավալի մեջ կազմում է 29.8% (202.6 մլն. տոննա): Այնուհետև, Հնդկաստանը համապատասխանաբար՝ 23.2% (157.9 մլն. տոննա), Ինդոնեզիան՝ 9.7% (65.7 մլն. տոննա), որին հաջորդում է Բանգլադեշը՝ 7.4% (50.6 մլն. տոննա), Վիետնամը՝ 6.2% (42.4 մլն. տոննա) և Թայլանդը՝ 5.1% (34.6 մլն. տոննա): Արտահանման ծավալներով առաջին տեղում է Թայլանդը, որը արտահանել է արտադրության ծավալի 30.9%, որը ընդհանուր արտահանման ծավալում կազմել է 30.4%-ը, արժեքով՝ 29.3% (10.7 մլն տոննա, 6.5 մլրդ ԱՄՆ դոլար), որին հաջորդում են Վիետնամը համապատասխանաբար՝ 16.8, ընդհանուր արտահանման 20.3% և 16.5% (7.1 մլն տոննա, 3.6 մլրդ ԱՄՆ դոլար), Հնդկաստանը՝ 3.2%, ընդհանուր արտահանման 14.3% և 18.4% (5 մլն տոննա,

4.08 մլրդ ԱՄՆ դոլար), Պակիստանը՝ 37.1%, ընդհանուր արտահանման 9.7% և 9.3% (3.4 մլն տոննա, 2.06 մլրդ ԱՄՆ դոլար), ԱՄՆ-ը՝ 37.7%, ընդհանուր արտահանման 9% և 9.4% (3.2 մլն տոննա, 2.09 մլրդ ԱՄՆ դոլար): Բրիճի արտահանման 1 տոննայի գինը 2011 թ. ամենաբարձրը եղել է Նիդերլանդներում՝ 1194.62 ԱՄՆ դոլար, իսկ ամենացածրը Պարագվայում՝ 333.43 ԱՄՆ դոլար:

*Աղյուսակ 19***Բրիճի արտադրությունը 2011 թ.**

Ձ/հ	Երկիր	Քանակ (տոննա)
1	Չինաստան	202667173
2	Հնդկաստան	157900000
3	Ինդոնեզիա	65740946
4	Բանգլադեշ	50627000
5	Վիետնամ	42398345.7
6	Թայլանդ	34588355
7	Մյանմար	29009894
8	Ֆիլիպիններ	16684062
9	Բրազիլիա	13476994
10	Պակիստան	9194000
11	Կամբոջա	8779000
12	Ճապոնիա	8402000
13	ԱՄՆ	8388780
14	Կորեա	6304000
15	Եգիպտոս	5675027
16	Նիգերիա	4567320
17	Նեպալ	4460278
18	Մադագասկար	4300185
19	Շրի Լանկա	3874800
20	Լաո	3065760
	Ընդամենը	680103920

*Աղյուսակ 20***Բրիճի արտահանումը և 1 տոննայի արժեքը 2011 թ.**

Ձ/հ	Երկիր	Քանակ (տոննա)	Արժեքը (1000 ԱՄՆ դոլար)	ԱՄՆ դոլար/ տոննա
1	Թայլանդ	10671194	6507473	609.82
2	Վիետնամ	7112000	3656807	514.17
3	Հնդկաստան	5004280	4081406	815.58
4	Պակիստան	3412499	2062019	604.25
5	ԱՄՆ	3165575	2087302	659.38
6	Բրազիլիա	1291598	612754	474.42
7	Արգենտինա	729411	361811	496.03
8	Իտալիա	722136	685888	949.80
9	Ուրուգվայ	572226	291100	508.72

10	Չինաստան	489104	426959	872.94
11	Ավստրալիա	277992	243306	875.23
12	Բելգիա	272482	292161	1072.22
13	Իսպանիա	246382	191582	777.58
14	Պարագվայ	225938	75334	333.43
15	Մյանմար	224239	98452	439.05
16	Կամբոջա	174045	107917	620.05
17	Նիդերլանդներ	138113	164993	1194.62
18	ՌԴ	132124	87026	658.67
19	Հունաստան	124947	87136	697.38
20	Սենեգալ	108998	52516	481.81
	Ընդամենը	35095283	22173942	631.82

Սուրճի արտադրության և արտահանման 20 հիմնական երկրների 2011 թ. ցուցանիշների (տե՛ս աղյուսակ 19-20) համաձայն այդ երկրները միաժամանակ հանդիսանում են թե՛ արտադրողներ և թե՛ արտահանողներ: Սուրճի արտադրության ծավալներով 2011 թ. առաջին տեղն է զբաղեցնում Բրազիլիան, որի արտադրության ծավալը ընդհանուր արտադրության ծավալի մեջ կազմում է 34.6% (2.7 մլն. տոննա), այնուհետև Վիետնամը՝ համապատասխանաբար՝ 16.4% (1.27 մլն. տոննա), Ինդոնեզիան՝ 8.1% (634 հազար տոննա), Կոլումբիան՝ 6.0%-ը (468.5 հազար տոննա) և Եթովպիան՝ 4.8% (370.6 հազար տոննա): Սուրճի արտահանման ծավալներով առաջին տեղն է զբաղեցնում Բրազիլիան, որն արտահանել է արտադրության 66.3%, ինչը ընդհանուր արտահանման ծավալում կազմել է 28.2%, արժեքով՝ 31% (1.8 մլն տոննա, 8 մլրդ ԱՄՆ դոլար), որին հաջորդում է համապատասխանաբար Վիետնամը՝ 98.4%, ընդհանուր արտահանման 19.8% և 10.7% (1.3 մլն տոննա, 2.7 մլրդ ԱՄՆ դոլար), Կոլումբիան՝ 92.6%, ընդհանուր արտահանման 6.8% և 10.2% (434 հազար տոննա, 2.6 մլրդ ԱՄՆ դոլար), չորրորդ տեղում Գերմանիան է, որը սակայն ընդգրկված չէ սուրճի խոշոր արտադրող 20 երկրների ցանկում և, որի արտահանման ծավալները կազմել են ընդհանուր արտահանման ծավալի 5.5%, արժեքի՝ 6.1% (348.5 հազար տոննա, 1.6 մլրդ ԱՄՆ դոլար), այնուհետև Ինդոնեզիան, որի արտահանման ծավալը կազմել է սուրճի արտադրության ծավալի 54.6%, ընդհանուր արտահանման 5.4% և 4% (346 հազար տոննա, 1 մլրդ ԱՄՆ դոլար): Սուրճի արտահանման 1 տոննայի գների 2011 թ. ցուցանիշների համաձայն ամենաբարձրը եղել է Քենիայում՝ 6488.25 ԱՄՆ դոլար, իսկ ամենացածրը Վիետնամում՝ 2190.72 ԱՄՆ դոլար:

Աղյուսակ 21

Սուրճի արտադրությունը 2011թ.

Ձ/հ	Երկիր	Քանակ (տոննա)
1	Բրազիլիա	2700440
2	Վիետնամ	1276505.9
3	Ինդոնեզիա	634000

4	Կոլումբիա	468540
5	Եթովպիա	370569
6	Պերու	331547
7	Հնդկաստան	302000
8	Հոնդուրաս	282361
9	Գվատեմալա	242839
10	Մեքսիկա	237056
11	Ուգանդա	191371
12	Նիկարագուա	103664
13	Փղոսկրե Ափ	103000
14	Կոստա Րիկա	100083
15	Ֆիլիպիններ	88526
16	Պապուա Նոր Գվինեա	84870
17	Էլ Սալվադոր	82095
18	Կամերուն	70000
19	Վենեսուելա	69138
20	Տանզանիա	60575
	Ընդամենը	7799179.9

*Աղյուսակ 22***Սուրճի արտահանումը և 1 տոննայի արժեքը 2011 թ.**

Հ/հ	Երկիր	Քանակ (տոննա)	Արժեքը (1000 ԱՄՆ դոլար)	ԱՄՆ դոլար/ տոննա
1	Բրազիլիա	1791207	8000416	4466.49
2	Վիետնամ	1256400	2752423	2190.72
3	Ինդոնեզիա	433646	2623212	6049.20
4	Կոլումբիա	348584	1579457	4531.07
5	Եթովպիա	346092	1034815	2990.00
6	Պերու	293638	1580372	5382.04
7	Հնդկաստան	261775	1062969	4060.62
8	Հոնդուրաս	252928	1358438	5370.85
9	Գվատեմալա	231087	677680	2932.58
10	Մեքսիկա	205244	942160	4590.44
11	Ուգանդա	185775	460327	2477.87
12	Նիկարագուա	159135	844555	5307.16
13	Փղոսկրե Ափ	112452	666445	5926.48
14	Կոստա Րիկա	102768	463528	4510.43
15	Ֆիլիպիններ	87190	429299	4923.72
16	Պապուա Նոր Գվինեա	76400	375867	4919.73
17	Էլ Սալվադոր	63913	205903	3221.61
18	Կամերուն	63776	317745	4982.20
19	Վենեսուելա	41276	267809	6488.25
20	Տանզանիա	38708	140043	3617.93
	Ընդամենը	6351994	25783463	4059.11

Ուսումնասիրելով 20 հիմնական երկրների կողմից տավարի մսի արտադրության և արտահանման 2011թ. ցուցանիշները (տե՛ս աղյուսակ 23-24) կարելի է փաստել, որ այդ երկրները խիստ տարբերվում են, ինչը պայմանավորված է նրանով, որ տավարի մսի արտադրողների արտադրանքը հիմնականում սպառվում է այդ երկրների ներսում: Այսպես, տավարի մսի արտադրության ծավալներով 2011 թ. առաջին տեղն է զբաղեցնում է ԱՄՆ-ը, որի արտադրության ծավալը ընդհանուր ծավալի մեջ կազմում է 25.4% (12 մլն տոննա), որին հաջորդում է Բրազիլիան համապատասխանաբար` 19.2% (9 մլն տոննա), Չինաստանը` 13.1% (6.2 մլն տոննա), Արգենտինան` 5.1% (2.4 մլն տոննա) և Ավստրալիան` 4.5% (2.1 մլն տոննա): Տավարի մսի արտահանման 2011 թ. ցուցանիշներով առաջին տեղում է Գերմանիան, որը արտահանել է արտադրության 21.1%, որը ընդհանուր արտահանման ծավալում կազմել է 14.8%, արժեքով` 15.5% (247 հազար տոննա, 1.2 մլրդ ԱՄՆ դոլար), որին հաջորդում է Ֆրանսիան համապատասխանաբար` 13.4%, ընդհանուր արտահանման 12.6% և 14% (210 հազար տոննա, 1.1 մլրդ ԱՄՆ դոլար), երրորդ և չորրորդ տեղերը զբաղեցրած երկրները` Լեհաստանը և Նիդերլանդները ընդգրկված չեն տավարի մսի խոշոր 20 արտադրող երկրների ցանկում: Այսպես Լեհաստանի տավարի մսի արտահանման ծավալը ընդհանուր ծավալում կազմել է 11.5%, արժեքի` 9.4% (191 հազար տոննա, 756 մլն ԱՄՆ դոլար), իսկ Նիդերլանդները համապատասխանաբար` 9.8% և 12.6% (164 հազար տոննա, 1 մլրդ ԱՄՆ դոլար): Արտահանման ծավալով հինգերորդ տեղում է ԱՄՆ-ը, որը արտահանել է արտադրության 0.9%, ինչը ընդհանուր արտահանման ծավալում կազմել է 6.7%, արժեքի` 7.3% (111 հազար տոննա, 593 մլն ԱՄՆ դոլար): Տավարի մսի արտահանման 1 տոննայի գների 2011 թ. ցուցանիշների համաձայն ամենաբարձրը եղել է Նիդերլանդներում` 6196.65 ԱՄՆ դոլար, իսկ ամենաէժանր` Պակիստանում` 2835.7 ԱՄՆ դոլար:

Աղյուսակ 23

Տավարի մսի արտադրությունը 2011 թ.

Դ/հ	Երկիր	Քանակ (տոննա)
1	ԱՄՆ	11983308
2	Բրազիլիա	9030000
3	Չինաստան	6182155
4	Արգենտինա	2419700
5	Ավստրալիա	2109875
6	Մեքսիկա	1803932
7	ՌԴ	1625469
8	Ֆրանսիա	1566453
9	Գերմանիա	1170376
10	Կանադա	1154240
11	Չնդկաստան	1086500
12	Իտալիա	1000374
13	ՄԹ	936000
14	Հրվ. Աֆրիկա	828609
15	Կոլումբիա	820985

16	Ուզբեկստան	763000
17	Պաղեստին	761000
18	Թուրքիա	644906
19	Նոր Զելանդիա	622676
20	Իսպանիա	604113
	Ընդամենը	47113671.3

*Աղյուսակ 24***Տավարի մսի արտահանումը և 1 տոննայի արժեքը 2011թ.**

Յ/հ	Երկիր	Քանակ (տոննա)	Արժեքը (1000 ԱՄՆ դոլար)	ԱՄՆ դոլար/ տոննա
1	Գերմանիա	247113	1252605	5068.96
2	Ֆրանսիա	210124	1127740	5367.02
3	Լեհաստան	191107	755813	3954.92
4	Նիդերլանդներ	164164	1017267	6196.65
5	ԱՄՆ	111047	592649	5336.92
6	Բելառուս	96586	476970	4938.29
7	Իսպանիա	80971	369948	4568.90
8	Բելգիա	78948	469115	5942.08
9	ՄԹ	72572	257185	3543.86
10	Ավստրիա	54307	273799	5041.69
11	Ավստրալիա	53166	203726	3831.89
12	Իտալիա	52567	202374	3849.83
13	Իռլանդիա	51277	255157	4976.05
14	Դանիա	45336	186239	4107.97
15	Ուրուգվայ	35859	114953	3205.69
16	Կանադա	32529	167677	5154.69
17	Սեքսիկա	27817	134632	4839.92
18	Պակիստան	25295	71729	2835.70
19	Նոր Զելանդիա	23921	73853	3087.37
20	Ուկրաինա	12965	60446	4662.24
	Ընդամենը	1667671	8063877	4835.41

Ուսումնասիրելով 20 հիմնական երկրների կողմից հավի մսի արտադրության և արտահանման 2011 թ. ցուցանիշները (տե՛ս աղյուսակ 25-26) կարելի է նկատել, որ արտադրող և արտահանող երկրները տարբերվում են, բացառությամբ՝ Բրազիլիայի, ԱՄՆ-ի, Լեհաստանի, Արգենտինայի, Թուրքիայի, ՄԹ-ի, Չինաստանի և Իսպանիայի: Այսպես հավի մսի արտադրության ծավալներով 2011 թ. առաջին տեղն է զբաղեցնում ԱՄՆ-ը, որի արտադրության ծավալը ընդհանուր ծավալի մեջ կազմում է 25.3% (17 մլն տոննա), որին հաջորդում է Չինաստանը համապատասխանաբար՝ 18% (12 մլն տոննա), Բրազիլիան՝ 16.9% (11.4 մլն տոննա), ՌԴ-ը՝ 4.3% (2.9 մլն տոննա) և Սեքսիկան՝ 4.1% (2.8 մլն տոննա): Հավի մսի արտահանման 2011 թ. ցուցանիշների համաձայն առաջին հինգ տեղերը զբաղեցնող երկրներից միայն Բրազիլիան և ԱՄՆ-ն են ընդգրկված

հավի մսի խոշոր արտադրող 20 երկրների ցանկում, որոնց արտահանման ծավալները կազմել են արտադրության ծավալի համապատասխանաբար՝ 31.3%, որն ընդհանուր արտահանման ծավալում կազմել է 30.3%, արժեքի՝ 34.1% (3.6 մլն տոննա, 7.1 մլրդ ԱՄՆ դոլար) և 20.1%, որը ընդհանուր արտահանման ծավալում կազմել է 29.2%, արժեքի՝ 19.1% (3.4 մլն տոննա, 4 մլրդ ԱՄՆ դոլար): Հավի մսի արտահանման ծավալով երրորդ տեղում է Նիդերլանդները, որի արտահանման ծավալը ընդհանուր արտահանման ծավալում կազմել է 8.4%, արժեքի՝ 10.7% (996 հազար տոննա, 2.2 մլրդ ԱՄՆ դոլար), որին հաջորդում է Հոնկոնգը համապատասխանաբար՝ 6.5% և 4.1% (761 հազար տոննա, 857 մլն ԱՄՆ դոլար) և Ֆրանսիան՝ 3.6% և 5.2% (426 հազար տոննա, 1.1 մլրդ ԱՄՆ դոլար): Հավի մսի արտահանման 1 տոննայի գների 2011 թ. ցուցանիշների համաձայն ամենաբարձր գինը եղել է Ռումինիայում՝ 2855.48 ԱՄՆ դոլար, իսկ ամենացածրը՝ Հոնկոնգում՝ 1125.66 ԱՄՆ դոլար:

Աղյուսակ 25

Հավի մսի արտադրությունը 2011թ.

Չ/հ	Երկիր	Քանակ (տոննա)
1	ԱՄՆ	17111240
2	Չինաստան	12170062
3	Բրազիլիա	11421730
4	ՌԴ	2895489
5	Մեքսիկա	2765020
6	Հնդկաստան	2206000
7	Իրան	1686000
8	Արգենտինա	1649000
9	Ինդոնեզիա	1613600
10	Թուրքիա	1613309
11	Հրվ. Աֆրիկա	1485613
12	Ճապոնիա	1382000
13	ՄԹ	1353000
14	Մալազիա	1315000
15	Թայլանդ	1257600
16	Իսպանիա	1205749
17	Լեհաստան	1150000
18	Պերու	1084815
19	Մյանմար	1079062
20	Կոլումբիա	1075135
	Ընդամենը	67519424

Աղյուսակ 26

Հավի մսի արտահանումը և 1 տոննայի արժեքը 2011 թ.

Հ/հ	Երկիր	Քանակ (տոննա)	Արժեքը (1000 ԱՄՆ դոլար)	ԱՄՆ դոլար/ տոննա
1	Բրազիլիա	3569903	7063214	1978.55
2	ԱՄՆ	3445080	3958840	1149.13
3	Նիդերլանդներ	995945	2208782	2217.78
4	Հոնկոնգ	761453	857134	1125.66
5	Ֆրանսիա	426133	1081883	2538.84
6	Բելգիա	407928	948835	2325.99
7	Լեհաստան	303732	690016	2271.79
8	Գերմանիա	287543	695142	2417.52
9	Արգենտինա	266487	432099	1621.46
10	Թուրքիա	234148	380772	1626.20
11	ՄԹ	225420	358878	1592.04
12	Չինաստան	168243	431820	2566.64
13	Կանադա	124573	199312	1599.96
14	Իսպանիա	113769	207268	1821.83
15	Իտալիա	86759	219499	2529.99
16	Հունգարիա	81178	212105	2612.84
17	Չիլի	80029	219377	2741.22
18	Բելառուս	73605	154558	2099.83
19	Ռումինիա	73182	208970	2855.48
20	Դանիա	72507	171199	2361.14
	Ընդամենը	11797617	20699703	1754.57

Խոզի մսի արտադրության և արտահանման 20 հիմնական երկրների 2011 թ. ցուցանիշների (տե՛ս աղյուսակ 27-28) համաձայն հիմնական երկրները միաժամանակ հանդիսանում են թե՛ արտադրողներ և թե՛ արտահանողներ: Այսպես խոզի մսի 2011 թ. արտադրության ծավալներով առաջին տեղում է Չինաստանը, որի արտադրության ծավալները ընդհանուր արտադրության ծավալում կազմել է 52.4% (51.5 մլն տոննա), որին հաջորդում է ԱՄՆ-ը համապատասխանաբար՝ 10.5% (10.3 մլն տոննա), Գերմանիան՝ 5.7% (5.6 մլն տոննա), Իսպանիան՝ 3.5% (3.5 մլն տոննա) և Բրազիլիան՝ 3.4% (3.4 մլն տոննա): Խոզի մսի արտահանման 2011 թ. ցուցանիշների համաձայն առաջին տեղում է Գերմանիան, որի արտահանման ծավալը կազմել է արտադրության 18.8%, որը ընդհանուր արտահանման ծավալում կազմել է 20.6%, արժեքի՝ 20.6 % (1.1 մլն տոննա, 3.4 մլրդ ԱՄՆ դոլար), որին հաջորդում է համապատասխանաբար Դանիան՝ 43.4%, ընդհանուր արտահանման 14.5% և 15.1% (747 հազար տոննա, 2.5 մլրդ ԱՄՆ դոլար), Կանադան՝ 37.3%, ընդհանուր արտահանման 14.2% և 14% (729 հազար տոննա, 2.3 մլրդ ԱՄՆ դոլար), Իսպանիան՝ 18.5%, ընդհանուր արտահանման 12.5% և 12% (641 հազար տոննա, 2 մլրդ ԱՄՆ դոլար) և Բրազիլիան՝ 11.2%, ընդհանուր արտահանման 7.3% և 7.1% (377 հազար տոննա, 1.2 մլրդ ԱՄՆ դոլար): Խոզի մսի 2011 թ. արտահանման գների ցուցանիշների 1 տոննայի գինը

ամենաբարձրը եղել է Մեքսիկայում 5011.98 ԱՄՆ դոլար, իսկ ամենացածրը՝ ՄԹ-ում 2060.17 ԱՄՆ դոլար:

Աղյուսակ 27

Խոզի մսի արտադրությունը 2011 թ.

Չ/հ	Երկիր	Քանակ (տոննա)
1	Չինաստան	51519351
2	ԱՄՆ	10330808
3	Գերմանիա	5616074
4	Իսպանիա	3469345
5	Բրազիլիա	3369616
6	Վիետնամ	3098900
7	ՌԴ	2427636
8	Ֆրանսիա	2217950
9	Կանադա	1953550
10	Լեհաստան	1936300
11	Ղանիա	1720200
12	Ֆիլիպիններ	1649300
13	Իտալիա	1601877
14	Նիդերլանդներ	1347166
15	Ճապոնիա	1267328
16	Մեքսիկա	1201998
17	Բելգիա	1108255
18	Թայլանդ	867300
19	Կորեայի հանրապ.	837000
20	ՄԹ	806000
	Ընդամենը	98345954

Աղյուսակ 28

Խոզի մսի արտահանումը և 1 տոննայի արժեքը 2011 թ.

Չ/հ	Երկիր	Քանակ (տոննա)	Արժեքը (1000 ԱՄՆ դոլար)	ԱՄՆ դոլար/ տոննա
1	Գերմանիա	1056470	3352817	3173.60
2	Ղանիա	747358	2467689	3301.88
3	Կանադա	729436	2285643	3133.44
4	Իսպանիա	641350	1956029	3049.86
5	Բրազիլիա	377096	1161243	3079.44
6	Նիդերլանդներ	333692	1003872	3008.38
7	Ֆրանսիա	239137	655904	2742.80
8	Բելգիա	214824	652167	3035.82
9	Լեհաստան	146514	452298	3087.06
10	Ավստրիա	113506	386950	3409.07
11	Հունգարիա	89700	313759	3497.87

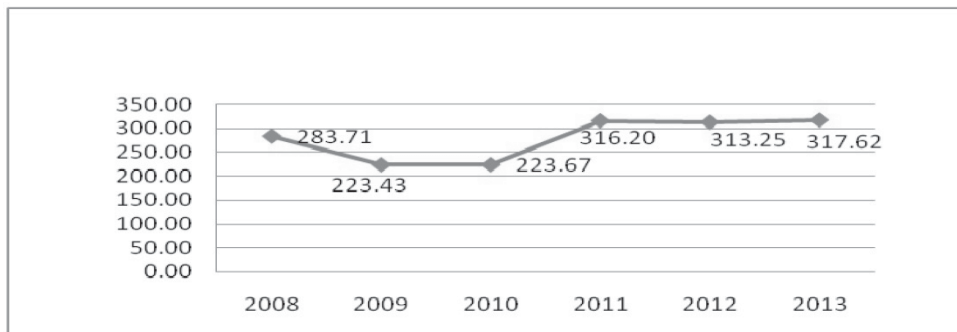
12	Իռլանդիա	76010	225577	2967.73
13	Չինաստան	71647	283435	3955.99
14	Չիլի	68015	335905	4938.69
15	Մեքսիկա	63839	319960	5011.98
16	ՄԹ	57990	119469	2060.17
17	Իտալիա	43604	125741	2883.70
18	Ֆինլանդիա	30760	94485	3071.68
19	Չեխիա	18759	68050	3627.59
20	Ավստրալիա	17244	51146	2966.02
	Ընդամենը	5136951	16312139	3175.45

2. Հիմնական պարենի առանձին տեսակների միջազգային գները և որանց փոփոխությունների միտումները 2008-2013 թթ. (հունիս)

Ցորենի միջազգային գների 2008-2013 թթ. (հունիս) ցուցանիշների (տե՛ս գծապատկեր 1) ուսումնասիրությունը ցույց է տալիս, որ այդ գները 2009 թ. նախորդ տարվա նկատմամբ նվազել են 21.2%-ով, սակայն 2010 թ. աճել են 0.1%-ով: 2011 թ. 2010 թ. նկատմամբ նկատվել է ցորենի միջազգային գների աճ միջինը 41.3%-ով, սակայն 2012 թ. գները կրկին աճել են 0.9%-ով, 2013 թ.՝ 1.4%-ով: Ցորենի միջազգային գների վրա ազդում են այնպիսի գործոններ ինչպիսիք են՝ արտահանող երկրների կողմից էմբարգոյի կիրառումը, խոշոր արտահանող երկրում տվյալ տարում ցածր բերքատվությունը, համաշխարհային գնաճը, սպեկուլյացիա և այլն:

Գծապատկեր 1

Ցորենի միջազգային գները 2008-2013թթ. հունիս (ԱՄՆ դոլար/տոննա)

Գծապատկեր 1, 2, 4, 7-11-ը կազմվել են հեղինակների կողմից՝ հիմք ընդունելով՝ www.indexmundi.com ցուցանիշները:

Այսպես, եթե ցորենի որևիցե խոշոր արտադրող և արտահանող (ԱՄՆ, Ավստրալիա, ՌԴ, Ֆրանսիա, Կանադա, Ուկրաինա կամ մեկ այլ երկիր) որոշի ար-

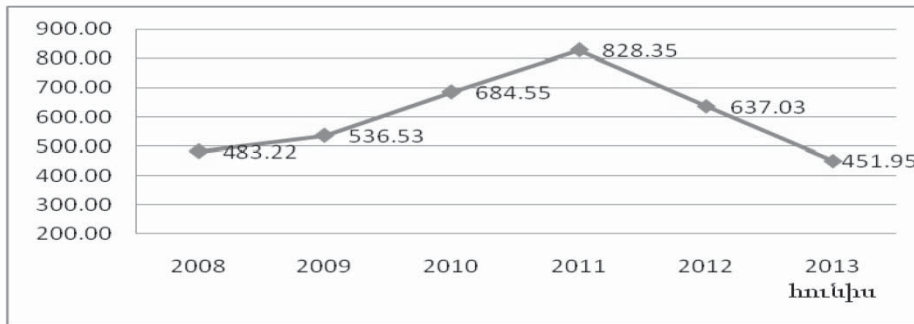
գելանք սահմանել արտահանման համար, ապա միջազգային շուկայում ցորենի գները կաճեն, իսկ եթե խոշոր ցորեն ներկրող հայտնվի արգելանքում (էմբարգո), ապա գները կիջնեն: Շուկայական գնագոյացման այս սկզբունքները գործում են նաև պարենամթերքի այլ տեսակների համար:

Որպես գների աճի պատճառ հանդիսացող ցածր բերքատվությունը իր հերթին կարող է առաջանալ չոր բնակլիմայական պայմանների (երաշտի), վնասատու կենդանիների պատճառով: Միջազգային գների աճը կարող է առաջ գալ նաև բորսայում սպասումների արդյունքում: Քանի որ պարենի շուկան շատ անկայուն է, ուստի միջազգային գների տատանումները կարող են ուղղակի կամ անուղղակի ձևով ազդել ներքին շուկայի պարենի գների վրա :

Շաքարավազի միջազգային գների համաձայն (տե՛ս գծապատկեր 2) 2008-2011 թթ. նկատվում է գների կայուն աճ: Այսպիսով տվյալ ժամանակահատվածում գրանցվել է 11-27% աճ, որից հետո 2012-2013 թթ. գները նվազել են համապատասխանաբար՝ 23-29%-ով: Շաքարավազի գները 2013 թ. նվազել են, և՛ միջազգային շուկայում, և՛ հոկտեմբերի պայմանագրերն արդեն իսկ նյույորքյան բորսայում հասել են 354 ԱՄՆ դոլար/տոննա, իսկ լոնդոնյան բորսայում՝ 478.8 ԱՄՆ դոլար/տոննա: Համաձայն վերլուծաբանների՝ Բրազիլիայում և Հնդկաստանում շաքարեղեգի առատ բերքի արդյունքում միջազգային գները փոքր-ինչ նվազել են: Միաժամանակ Մաքսային միության սահմանած ներկրման տուրքերը ազդում են գների վրա, և որքան գները ցածր են, այնքան տուրքերը բարձր են, և հակառակը: Միջազգային գների անկման պարագայում հունքային գները չպետք է լինեն ինքնարժեքից բարձր, որպեսզի խթանվի տեղական արտադրությունը՝ չվնասելով այն: Մաքսային միության սահմանվող տուրքերը որոշվում են նյույորքյան բորսայում ձևավորված գների արդյունքում և ներկայում կազմում են 205 ԱՄՆ դոլար/ տոննա: 2013 թ. տարվա վերջին և 2014 թ. տարվա սկզբին հնարավոր է, որ նյույորքյան բորսայում շաքարավազի գները աճեն և կազմեն 390 ԱՄՆ դոլար/տոննա: Բնականաբար, շաքարավազի մաքսատուրքը կնվազի և կկազմի 140 ԱՄՆ դոլար 1 տոննայի հաշվով:

Գծապատկեր 2

Շաքարավազի միջազգային գները 2008-2013 թթ. հունիս (ԱՄՆ դոլար /տոննա)

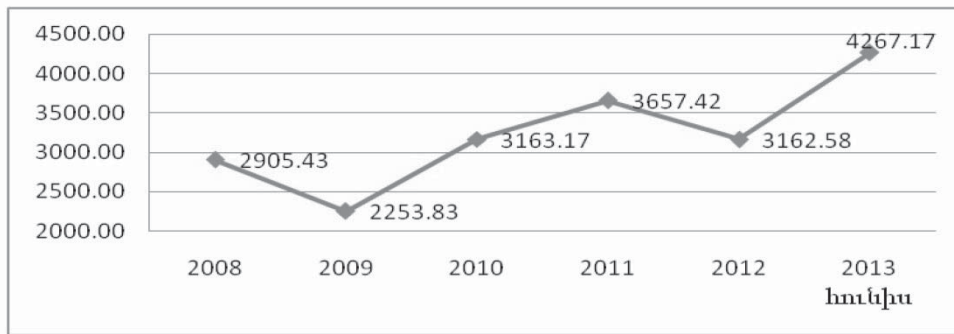

Միաժամանակ, կանխատեսումների համաձայն 2013-2014 թթ. ՌԴ-ում շաքարավազի արտադրության ծավալները կկրճատվեն շուրջ 20%-ով, և առաջացած բացը լրացնելու նպատակով կներկրվի շուրջ 850 հազար տոննա շաքարավազ:

Ինչպես երևում է գծապատկեր 3-ի տվյալներից կաթի փոշու միջազգային գները 2009 թ. նախորդ տարվա համեմատ նվազել են 22.4%-ով, սակայն 2009-2011 թթ. գների աճ է նկատվել 2010 թ.` 40%, 2011թ.` 15.6%: 2012թ. գները նվազել են 13.5%-ով, սակայն 2013 թ. (հունիս) հակառակ դրա գները աճել են` 35%-ով: Հարկ է նշել, որ 2013 թ. բնակլիմայական անբարենպաստ պայմանների արդյունքում կաթի արտադրության ծավալները կճատվել են, ինչը հանգեցրել է գների կտրուկ աճի :

Գծապատկեր 3

Կաթի փոշու միջազգային գները 2008-2013 թ. հունիս
(ԱՄՆ դոլար / տոննա)

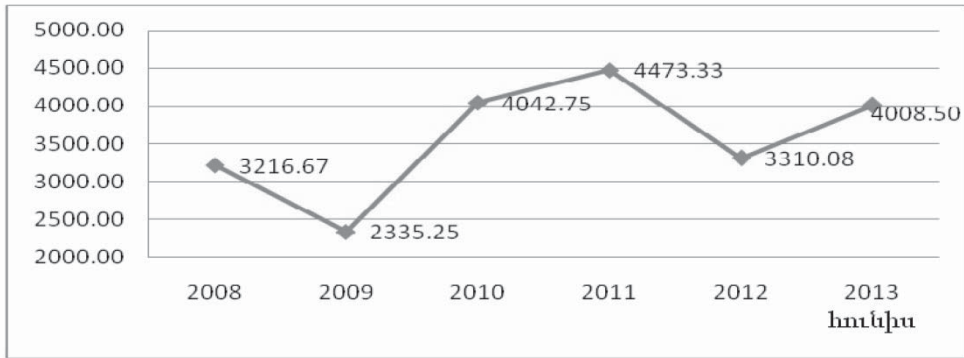

Գծապատկեր 3 և 6-ը կազմվել են հեղինակների կողմից` հիմք ընդունելով` www.fao.org ցուցանիշները:

Համաձայն գծապատկեր 4-ի կարագի միջազգային գների ցուցանիշների 2009 թ. սկսած տարեցտարի աճել են 2010 թ.` 173%-ով, 2011 թ.` 110.6%-ով, սակայն 2012 թ. գները նվազել են` 26%-ով, իսկ 2013 թ. հունիս ամսին աճի տեմպը կազմել է 121%: 2013 թ. գների աճը պայմանավորված է միջազգային շուկայում կաթի արտադրության ծավալների կրճատմամբ, ինչը նպաստել է կաթնամթերքի մասնավորապես կարագի գների աճին: 2013 թ. առաջին եռամսյակում կարագի գները աճել են Օվկիանիայում շուրջ 30.77%-ով և 1կգ կարագի գինը 3.25 ԱՄՆ դոլարից հասել է 4.25 ԱՄՆ դոլար: ՌԴ շուկան նույնպես արձագանքել է կարագի միջազգային գներին 7.03%-ով, իսկ 1կգ կարագի գինը 4.98 ԱՄՆ դոլարից հասել է 4.5 ԱՄՆ դոլարի: Ուկրաինայում կարագի գները աճել են 6.9%-ով, իսկ 1կգ կարագի գինը 4.35 ԱՄՆ դոլարից աճել և կազմել է 4.65 ԱՄՆ դոլար: ԵՄ երկրներում աճը կազմել է 2.28%, 1կգ կարագի գինը` 3.51 ԱՄՆ դոլարից աճել է և կազմել 3.59 ԱՄՆ դոլար:

Գծապատկեր 4

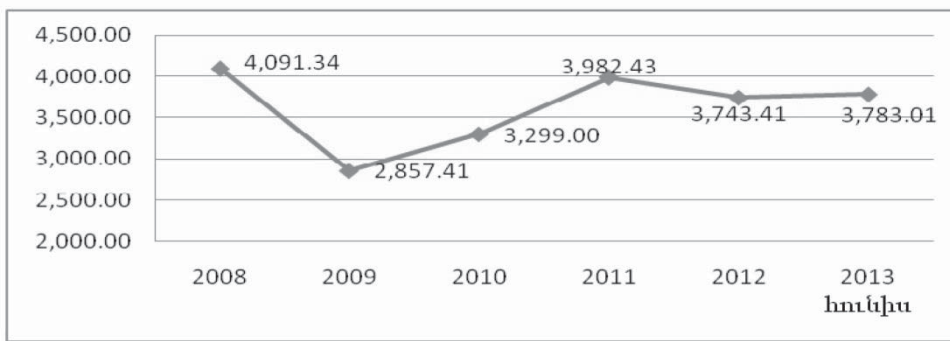
Կարագի միջազգային գները 2008-2013 թթ. հունիս (ԱՄՆ դոլար/ տոննա)

Չեղեր պանրի միջազգային գների 2008-2013 թթ. հունվար-հունիս ցուցանիշների (տես գծապատկեր 5) համաձայն 2009 թ. գները նվազել են 30.2%-ով, իսկ 2010 թ. գները աճել են 15.4%-ով, 2011 թ.՝ 20.7%-ով: Սակայն 2012թ. գները նվազել են 6%-ով, իսկ 2013 թ. հունվար-հունիս ամիսներին գները կրկին աճել են 1.05%-ով:

Գծապատկեր 5

Չեղեր պանրի միջազգային գները 2008-2013 թթ. հունիս (ԱՄՆ դոլար/տոննա)

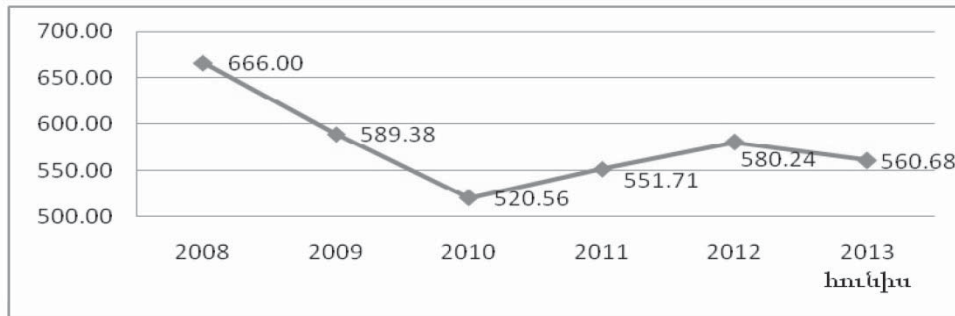

Գծապատկերը կազմվել է հեղինակների կողմից, հիմք ընդունելով <http://www.cheesereporter.com> տվյալները:

Համաձայն գծապատկեր 6-ի ցուցանիշների 2009 թ. բուսական յուղի գները կտրուկ նվազել են 43%-ով, 2010 թ. գները աճել են 13.9%-ով, 2011 թ. գների աճը կազմել է 36.7%-ով, իսկ 2012-2013 թ. հունիս ամսին գները նվազել են համապատասխանաբար՝ 8.2%-ով և 0.8%-ով:

Գծապատկեր 6

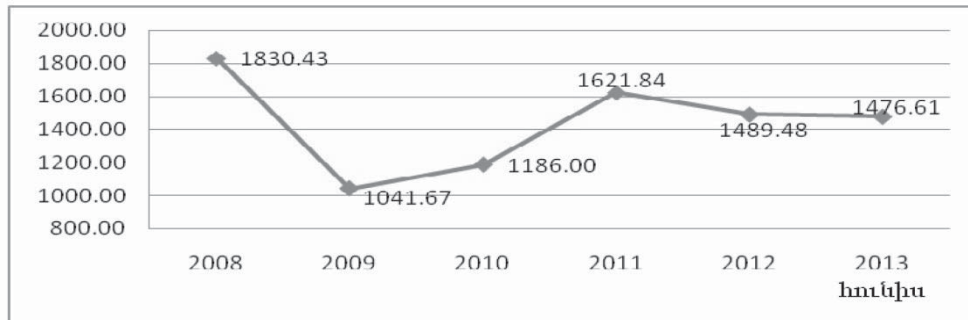
**Քուսական յուղի միջազգային գները 2008-2013 թթ. հունիսի
(ԱՄՆ դոլար/տոննա)**

Գծապատկեր 7-ի ցուցանիշների համաձայն 2009-2010 թթ. նկատվել են գների նվազման միտումներ համապատասխանաբար՝ 11.5%-ով և 11.7%-ով: Հաջորդ 2 տարիների ցուցանիշները վկայում են բրինձի միջազգային գների տարեց-տարի աճի մասին 2011 թ.՝ 5.9%, 2012 թ.՝ 5.1%, սակայն 2013 թ. նկատվել են գների անկում 3.37%-ով:

Գծապատկեր 7

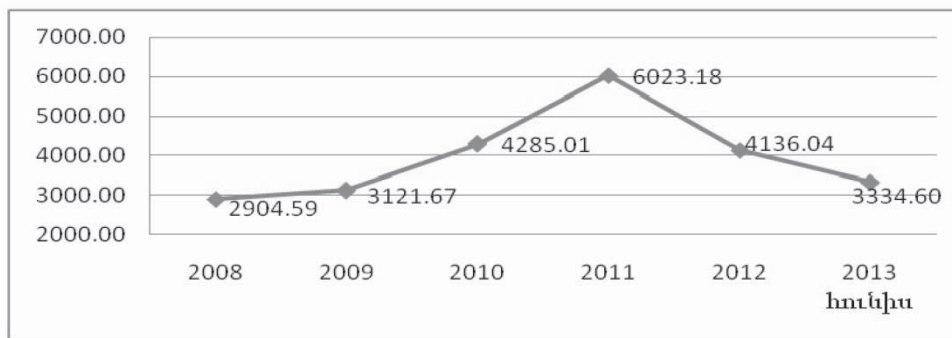
Բրինձի միջազգային գները 2008-2013 թթ. հունիսի (ԱՄՆ դոլար/տոննա)

Սուրճի միջազգային գների 2008-2013 թ. ցուցանիշների (տե՛ս գծապատկեր 8) համաձայն 2008-2011 թթ. գները կայուն աճել են 2009 թ.՝ 7.4%, 2010թ.՝ 37.2%, 2011 թ. գները հասել են գազաթմակետին աճելով 40.5%-ով, որին հետևել է գների անկումը 2012 թ.՝ 68.6%-ով, իսկ 2013 թ. հունվար-հունիսին՝ 80.6%-ով:

Գծապատկեր 8

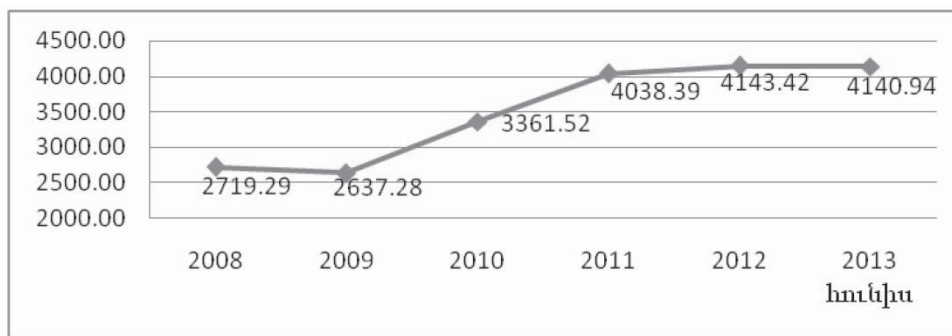
Սուրճի միջազգային գները 2008-2013 թթ. հունիս (ԱՄՆ դոլար /տոննա)

Տավարի մսի միջազգային գների 2008-2013 թթ. ցուցանիշների համաձայն (տե՛ս գծապատկեր 9) 2009 թ. սկսած գները կայուն աճում են: Ինչպես նկատվում է գծապատկերից 2009 թ. տավարի մսի միջազգային գները նվազել են 3%-ով, որից հետո հաջորդ տարիներին գները աճել են: Հատկապես 2010 թ. սկսած գրանցվել են աճի միտումներ՝ 27.4%, 2011 թ.՝ 20.1%, իսկ 2012 թ. աճը դանդաղել է և կազմել 2.6%, 2013 թ. գները նվազել են՝ 0.05%-ով:

Գծապատկեր 9

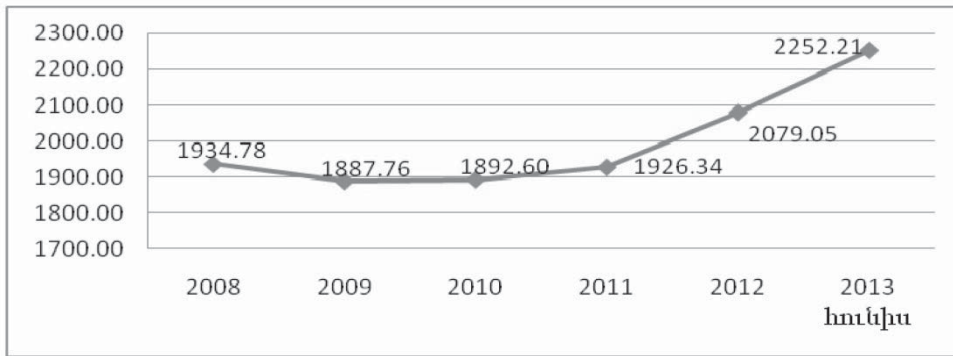
Չավի մսի միջազգային գները 2008-2013 թթ. հունիս (ԱՄՆ դոլար/տոննա)

Հավի մսի միջազգային գների 2008-2013 թթ. ցուցանիշների (տե՛ս գծապատկեր 10) համաձայն 2009 թ. գները նվազել են 2.4%-ով, սակայն 2010 թ. գների 0.3%-ով աճ է նկատվում, 2011 թ.՝ 1.7%, 2012թ.՝ 7.9%, իսկ 2013 թ. հունվար-հունիսին՝ 8.3% աճ:

Գծապատկեր 10

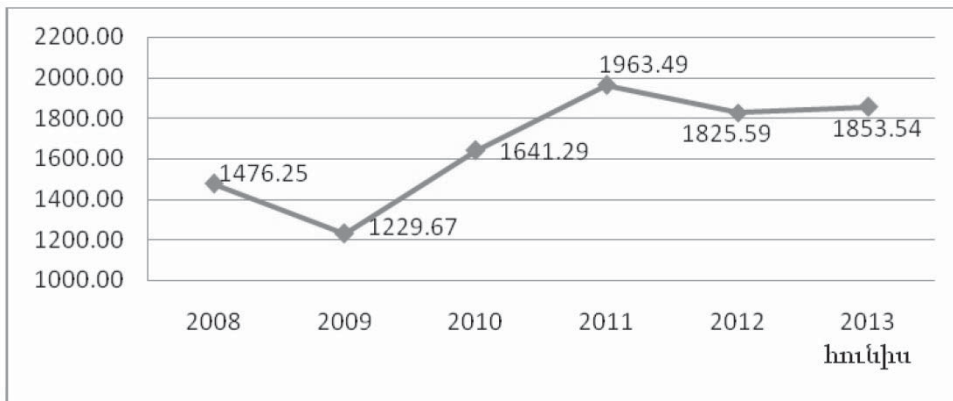
Չավի մսի միջազգային գները 2008-2013 թթ. հունիս (ԱՄՆ դոլար /տոննա)

Խոզի մսի 2008-2013 թթ. միջազգային գների ցուցանիշների (տե՛ս գծապատկեր 11) համաձայն 2009 թ. գները կտրուկ նվազել են՝ 16.7%-ով, սակայն 2010 թ. նկատվում է գների աճ 33.4%-ով, 2011 թ. 19.6%-ով: 2012 թ. նկատվել է 7% գների անկում, սակայն 2013 թ. գները կրկին աճել են 1.5%-ով:

Գծապատկեր 11

Խոզի մսի միջազգային գները 2008-2013 թթ. հունիս (ԱՄՆ դոլար/տոննա)

Ամփոփելով համաշխարհային շուկայում պարենային ապրանքների արտադրության և արտաքին առևտրի վիճակագրական ցուցանիշների վերլուծությունը կարելի է եզրակացնել, որ զարգացած ինչպես նաև զարգացող երկրները արտադրում, ինչպես նաև արտահանում են պարենի լայն տեսականի, մասնավորապես ցորեն, շաքարավազ, կաթի փոշի, կարագ, բուսական յուղ, բրինձ, տավարի, խոզի և հավի միս, որի արտադրությունը միևնույն ժամանակ մի շարք այլ

Երկրներում գտնվում է ցածր մակարդակի վրա, ուստի տվյալ երկրները ներկրում են այդ տեսականին բնակչության պահանջարկը բավարարելու համար: Ներկրված ապրանքների գները ազդում են նաև ներքին շուկայի գների վրա, որը հանգեցնում է սպառողական գների տատանմանը: Ինչպես նշել էինք, ակնհայտ է, որ պարենամթերքի տարեցտարի գների աճի դինամիկան առաջիկա տարիներին կպահպանվի: Այսպիսով, կատարած վերլուծության համաձայն զարգացող և զարգացած երկրներում պարենի արտադրության և արտահանման ծավալները տարեցտարի աճում են և հիմնական երկրները պահպանում են իրենց զբաղեցրած դիրքերը:

ԱՄՓՈՓՈՒՄ

Հոդվածում դիտարկվում են պարենային անվտանգության խնդիրները և պարենի համաշխարհային շուկան բնութագրող մի շարք ցուցանիշները: Վերլուծվում են պարենի տարբեր տեսակների գների միտումները: Ձևակերպվում են առաջարկություններ պարենամթերքի շուկայի և դրա առանձին տեսակների գների մեծությունների կարգավորման վերաբերյալ:

АННОТАЦИЯ

САРГСЯН Г., МАРКОСЯН А., ХАЧАТРЯН Л. – ТЕНДЕНЦИИ ПРОИЗВОДСТВА, ЭКСПОРТА И ЦЕНООБРАЗОВАНИЯ ОТДЕЛЬНЫХ ВИДОВ ПРОДОВОЛЬСТВЕННЫХ ТОВАРОВ НА МИРОВОМ РЫНКЕ

В статье рассматриваются вопросы продовольственной безопасности и показатели, характеризующие ряд сегментов мирового продовольственного рынка. Анализируются тенденции ценообразования на продовольственные товары. Выдвигаются предложения по регулированию рынка продовольствия, в особенности – цен на отдельные виды продовольствия.

SUMMARY

H. SARGSYAN, A. MARKOSYAN, L. KHACHATRYAN – CURRENT SITUATION AND DEVELOPMENT TRENDS ON WORLD FOOD MARKET

In the article food security problems and the world food market features are considered. The tendencies of different kinds of grocery prices are analyzed. Suggestions to regulate the food market and particular item prices are put forward.